

*Мырзалиев Б. С.
Әбдішүкіров Р. С.*

**БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ
ЖҮРГІЗУДІҢ
ҚАЗІРГІ ӘДІСТЕРІ**

П Р А К Т И К У М

**Алматы
2007**

ББК 65.052я73
М 91

*Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық Қазақ-Түрік университетінің
ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылған*

Рецензенттер:

Көпешов Ш., экономика ғылымдарының докторы, профессор
Өскенов М., экономика ғылымдарының кандидаты, доцент

М 91 Мырзалиев Б.С., Әбдішүкіров Р.С.

Бухгалтерлік есепті жүргізудің қазіргі әдістері: – Практикум.
Алматы: Нур-пресс, 2007. – 88 бет.

ISBN 9965-813-07-8

Бұл оқу құралы бухгалтерлік есеп пәнін оқи бастаған студенттер мен колледж оқушыларына арналған. Бухгалтерлік есеп шоттар Типтік жоспарының қазіргі заманғы талаптарына сай жазылған. Онда бухгалтерлік есепті толық білу және шұғыл бухгалтерлік жұмыстың дағдыларын үйренудегі оқушылардың көпшілігіне ең қолайлы және оңай әдістер көрсетілген.

Қазіргі уақытта бухгалтерлік есеп шоттарының Типтік жоспарында баланстық шоттардың саны көп. Осы жағдайды және экономикалық жоғарғы оқу орындары студенттерінің барлығы келешекте кәсіби бухгалтер болып кетпейтіндігін есепке ала отырып, авторлар әйтсе де тәжірибелі бухгалтерлік жұмыстың негізі - дұрыс қосарлы бухгалтерлік жазу, яғни дұрыс проводка беру болып табылады, деп есептейді.

Оқу құралы шаруашылық операциялар (проводкалар) құру әдістерінің барлық толықтығын үйренуге студенттер мен басқа оқушыларға жәрдем етуді мақсат етіп қояды.

Сондай-ақ ол басшылар, қаржыгерлер, менеджерлер, маркетингтер мен осы салада хабардарлығының деңгейінен байланыссыз түрде кәсіпкерлер, сондай-ақ шұғыл бухгалтерлік жұмыстың ұйымдастырылуы және техникасымен қызығатын көпшілік қауымға бағытталады.

Шоттардың Типтік жоспары 2006 жылы 1 қаңтарына берілген, шоттардың корреспонденциясы олар бейнеленетін құжаттарды көрсетуімен ұсынылады.

М 0605010205
00(05)-06

ББК 65.052я73

ISBN 9965-813-07-8

© Авторлық ұжым, 2007.

© Нур-пресс, 2007.

Кіріспе

Нарықтық қатынастар Қазақстан экономикасына (ТМД-ң барлық елдеріне сияқты) үлкен өзгерістер енгізді. Егер бұрынғы уақытта экономикалық қатынастар бірыңғай мемлекеттік меншіктің негізінде құралса, енді олар есеп айырысу, пайда, тиімділік негізінде құрыла бастады.

«Пайда» деген ұғым жартылай түрде ғана сипатқа ие болатын, өйткені оны мемлекет өзі пайдаланатын және кәсіпорындарда оны алуға ынталы болмағандығы еш кімге құпия емес. Шынын айтқанда, кейбір кәсіпорындар (әсіресе одақтық ведомстволардың) өздерінің шығындарын әдейі жоғарылатып көрсететін, өйткені залал шегетін жағдайда, мемлекет, әдеттегіше, оларды өзінің жәрдем қаржыларымен өтеп беретінін білетін.

Анықтап айтқанда, кәсіпорынның күнелту, даму және өркендеудің көзі пайда алу емес, мемлекеттік нұсқау болатын. Әміршіл экономиканың мұндай теріс механизмдері бухгалтерлік есептің жүргізілуіне де өз әсерін тигізіп отырды.

Мәселен, кәсіпорынның балансы мемлекеттік механизмді бейнелейді, яғни кәсіпорынның жарғылық капиталының қалыптасуына тиісті мән берілмесе де, шығыстардың әрбір бабы атап көрсетілген. Оған қоса баланс күрделі және рабайсыз болып келетін.

Алайда барлық аталған кемшіліктеріне қарамай кезінде бухгалтерлік есептің әдістемесін үйренуге өндірісте, оқу орындарында тиісті көңіл бөлінетін. Өндірісте мамандарды үйрету үшін жетекші бухгалтерлер белгіленетін, ал кез келген экономикалық ЖОО-да бухгалтерлік есеп кафедрасы болатын. Жұмыс орындарында нұсқаулармен жеткілікті көлемде қамтамасыз етілетін.

Өкінішке орай, қазіргі уақытта бухгалтерлік есепті жүргізу және үйрету әдістемесі өте қиын кезеңге ұшырап отыр. Бірақ бұл – уақыттың келеңсіздігі және одан құтылып немесе аттап кету мүмкін емес.

Біздің көзқарасымыз бойынша оның қиындығы ескі механизмді бұзып, бірақ жаңасын әлі толық құрып болмағандығымыздан тұрады. Және біз төмендегі маңызды мәселелер бойынша туындап отырған мәселелерді шешуіміз керек:

1) Бухгалтерлік есеп шоттарының Бас, одан соң Типтік, қазіргі кезеңде Жұмыс жоспарларын оқып үйрену тиімділігінің деңгейі.

2) Қаржылық есеп беру мен салықтық есеп бойынша жиынтық табысты анықтау және салыстыру.

3) Экономиканы мемлекет тарапынан реттеудің салықтық тәртібін енгізу.

Ал біздерге, педагогтарға, және бір маңыздылығы кем емес мәселе оқыту кезінде әрбір студенттің дербес мүмкіндіктері мен қабілеттілігін есепке алу. Өйткені бүгінгі студенттен ертеңгі маман экономист-бухгалтер шығады.

Қазіргі уақытта көптеген әдістемелік нұсқаулар шығып жатыр, бірақ олар таза кәсіби сипатқа ие болғандықтан студенттер үшін түсініксіз болып қала береді.

Өкінішке орай, студенттердің арасында кейде, ол туралы ашық айтып жүр «Бухгалтерлік есепті біз бұл жерде (яғни ЖОО-да) ешқашан үйрене алмаймыз, оны кейін өндірісте үйренеміз, сондықтан аса күш салудың қажеті жоқ» деген теріс пікір пайда болады. Онымен біз шешімді түрде келіспейміз және оларды: «Бухгалтерлік есепті сіздер осы жерде үйренуге тиістісіздер, ал өндірісте өздеріңіздің білімдеріңіз бен дағдыларыңызды жетілдіресіздер», – деп сендіреміз.

Осы ой-пікір авторларды бұл оқу-әдістемелік құралды жазуға түрткі болды. Егер ең болмағанда бір студент оны оқып шығып басшылыққа алатын болса біз тек қана ризашылығымызды білдіреміз.

Оқу құралын Қ.А. Ясауи атындағы ХҚТУ-нің «Менеджмент және маркетинг» кафедрасы меңгерушісі э.ғ.к., профессор Б.С.Мырзалиевтің басшылығында аталған кафедраның аға оқытушысы Р.С.Әбдішүкіров, оқытушы Б.Ж.Кенешбаев, сондай-ақ тәжірибелі мемлекеттік қызметшілері мен менеджерлер – «АЖБқұрылыс» ЖШС-нің бас директоры М.А.Мұзрапов, «Гелиос» ЖШС-і Шымкент филиалының директоры Э.А.Мұзрапов, «Тұран» колледжінің аға оқытушысы С.С.Әбдішүкіров және мемлекеттік мекеменің бухгалтері Д.Р.Әбдішүкіровтар дайындаған.

Авторлар бұл құралдың мазмұны және оны жетілдіру бойынша өздерінің пікірлері мен ескертулерін айтуға мүмкіндік тапқандардың барлығына ізгі тілектері мен ризалығын білдіреді.

**Халықаралық қаржылық есептеліктің стандарттарына
(ХҚЕС) көшу жағдайында бухгалтерлік
есеп жүргізудің әдістемесі**

Қазіргі кезеңде шоттардың Типтік жоспарында 166 баланстық және 14 баланстан тыс шоттар бар. Бірінше рет қарағанда, шоттардың мұнша санының барлық аталуын ұғып алу іс жүзінде мүмкін емес сияқты болып көрінеді. Өкінішке орай, мұндай ой-пікір әсіресе бухгалтерлік есепті үйренуге енді-енді кірісіп жатқан студенттер арасында жиі пайда болады. Сондықтан бұл кезең студент үшін де, педагог үшін де өте маңызды, өйткені кез келген мезетте ол өзгерісті болып кетуі мүмкін.

Экономикалық ЖОО студенттерінің барлығы оқу бірірген соң кәсіби бухгалтер болып кетпейтіндігін есепке ала отырып, авторлар іс-жүзінде бухгалтерлік жұмыстың негізі деп қосарлы бухгалтерлік жазуды, яғни проводкаларды дұрыс құруды есептейді.

Өйткені қосарлы бухгалтерлік жазу өздерінің арасындағы қисынды байланыста құрылатын екі баланстық шоттардың корреспонденциясынан тұрады. Яғни, дұрыс жазу келесі бір ізді әрекеттерді талап етеді:

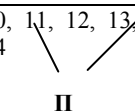

- а) тағайындалу бойынша қажетті шоттарды жіктеу мен таңдап алу;
- б) таңдап алынған шоттардың арасындағы қисынды байланыс жасау.

Бұл жұмыста белгілі бір тәжірибеге ие бола отырып, авторлар өздерінің алдына мына мақсатты қойды: қойылған мәселені зерттеп үйренудегі қисынды тізбекті құруында студенттерге толық дәрежеде жәрдем ету.

Ол үшін бірінші кезекте, біздің пікірімізше, бухгалтерлік жұмыста тәжірибелі дағдыларды үйренуде қолдан келетін жәрдем ете алатын тиісті бөлімдер мен бөлімшелер бойынша бухгалтерлік шоттарды жіктеу кестесін құрамыз. Ол барлық уақытта студенттің жұмыс столында болуы тиіс.

№1 кесте бірнеше бағаналардан, атап айтқанда: 1) балансқа қатысы бойынша жіктеу, яғни активті немесе пассивті болып; 2) бөлімдердің нөмірі; 3) бөлімшелердің нөмірі; 4) бөлімдердің аталуы және 5) ескертуден тұрады.

Бухгалтерлік шоттарды жіктеу кестесі

Балансқа қатысы бойынша жіктеу	Бөлімдердің нөмірлері	Бөлімшелердің нөмірлері	Бөлімдердің аталуы	Ескерту
Активті	1	10, 11, 12, 13, 14 II	Айналымнан тыс активтер	111 – 116, 131 – 134 шоттар
Активті	2	20, 21, 22	Тауар-материалдық қорлар	
Активті	3	30, 31, 32, 33, 34, 35	Дебиторлық қарыздар және басқа активтер	
Активті	4	40, 41, 42, 43, 44, 45	Қаржылық инвестициялар мен ақшалар	
Пассивті	5	50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57	Меншікті капитал	
Пассивті	6	60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68	Міндеттемелер	
Пассивті	7	70, 71, 72 кII	Табыстар	711 – 713 шоттар
Активті	8	80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87 кА	Шығыстар 	862 – 864, 871 шоттар
Активті	9	90, 91, 92, 93	Өндірістік есеп шоттары (калькуляциялық)	Үлестіруші-жинақтаушы шоттар

Ескерту: **II** – пассивті, **кII** – контрпассивті, **кА** – контрактивті шоттар.

Біздің пікірімізше бұл кесте студенттер үшін мына жағдайды нақтылауға мүмкіндік береді:

- шоттың активтілігі немесе пассивтілігін дұрыс анықтауға;
- бөлімнің берілген нөмірінің аталуына негізделіп, бөлімшелердің аталуларын қатесіз анықтау мен жадында сақтауға (атап айтқанда сабақты құр жаттап алу емес, оны жадында тұту);

- в) контрактивті мен контрпассивті шоттардың ерекшелігін анық бақылап отыруға;
 г) калькуляциялық шоттар бойынша есепті ұйымдастырудағы студенттердің жұмысын айқындауға.

Сондықтан студенттердің назарына синтетикалық бухгалтерлік шоттар (№2 кесте бойынша) мен шаруашылық операциялардың типтік өзгерістерінің жеңілдетілген сызбалары (№3 кесте бойынша) ұсынылады.

№ 2 кесте

Синтетикалық бухгалтерлік шоттардың сызбасы

Активті шоттар		Пассивті шоттар	
Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Бастапқы сальдо		Бастапқы сальдо	
⊕	⊖	⊕	⊖
Активтердің келуі және көбеюі міндеттемелердің	Активтердің кетуі және кемуі	Меншікті капитал немесе міндеттемелердің көбеюі	Меншікті немесе кемуі
Дебеттік айналым	Кредиттік айналым	Дебеттік айналым	Кредиттік айналым
Соңғы сальдо		Соңғы сальдо	

№ 3 кесте

Шаруашылық операциялардың типтік өзгерістерінің сызбасы

Дт		Кт	
Шаруашылық құралдар		Шаруашылық құралдарының көздері	
Көбеюі	Кемуі	Кемуі	Көбеюі
Активті шоттар		Пассивті шоттар	
А I тип	А	П П тип	П
←————→	←————→	←————→	←————→
←————→	III тип	←————→	П
←————→	←————→	←————→	←————→
←————→	P IV тип	←————→	←————→
←————→	←————→	←————→	←————→

дайындалған бухгалтерлік есеп шоттарының Бас, одан соң Типтік жоспары синтетикалық шоттар аталуларының стилистикасын түсінуде бастауыш курс студенттері қиыналатындығы байқалып жүр.

Әрине, бухгалтерлік есеп шоттарының Типтік жоспары есеп жұмысында белгілі дәрежеде тәжірибесі бар кәсіби бухгалтерлерге арналған. Сондықтан кейбір шоттардың аталулары енді оқи бастаған студенттерді олардың тәжірибелі дағдыларын игеруге теріс әсерін қалдыратын қолайсыз жағдайға алып келеді. Оған қоса бухгалтерлік есеп бойынша практикалық сабақтарды өндірісте тәжірибелік жұмыс істеп көрмеген оқытушылар жүргізетіндігі еш кімге құпия емес. Сонымен қатар бұл аталған жағдайды қиындатады.

Сондықтан, бухгалтерлік есепті зерттеп үйрену оқу үрдісінде ең осал жер болған және болып қала береді. Ең ақырында бұл жағдай оқытушыларды студенттерден, студенттерді оқу үрдісінен ажыратады, яғни өзара байланыс бұзылады.

Бұл мәселені шешу үшін авторлар бірінші кезекте шоттардың бұрынғы бірыңғай жоспарындағы кейбір шоттардың аталуын оңайлатылған дәрежесі ұсынылады. Мысалы, «Алуға тиіс шоттар» шотының аталуын «Сатып алушылар мен тапсырыс берушілер» деп атау; «Еңбек ақы бойынша персоналмен есеп айырысулар» шотын – «Еңбек ақы» деп атау; «Қызметкерлер және басқа тұлғалардың есепті қарыздары» шотын «Есепті тұлғалар» деп атау және т.б.

Бұл жағдай студенттер білімін белгілі деңгейіне көтеру кезіне дейін орын алады. Авторлар мұндай ережені уақытша қолданудан бухгалтерлік есептің стандарттары мүлдем бұзылмайды деп есептейді (№1 қосымшаны қараңыз).

Бұдан басқа авторлар студенттердің назарына экономиканың (өнеркәсіп, құрылыс, ауыл шаруашылық, сондай-ақ тасымалдау және қызметтің басқа түрлерінде) барлық салаларындағы өнім өндіру, жұмыс және қызмет көрсетудің технологиялық үрдістерін зерттеудің дұрыстығы мен жүйелілігін анықтайтын бірнеше сызбаларды ұсынады. (№ 1 мен № 1а сызбалары).

Оған қоса бөлшек саудадағы тауардың бағасын құру мен оны өткізу жолдарының икемділігі механизмін толық және көрнекі түрде көрсетеді. (№ 2 сызба).

Сақтандыру компаниясының резервтік капиталды қалыптастыру мен сақтандыру ісін жүргізудің өндірістік емес үрдісі жеке қаралады. (№ 3 сызба).

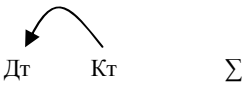
қорғау, ал сатушының өткізетін тауар үшін жауапкершілік дәрежесін күшейте түседі. (№4 сызба).

Бұл төрт сызбаның ерекшелігі, олар экономиканың барлық салаларындағы шаруашылық процестер айналымы циклінің аяқталғандығын толық және бір ізді түрде көрсетуден тұрады. Олардың басты құндылығы әрбір студентке ешқандай абыржусыз экономиканың кез келген саласындағы шаруашылық қызметтің әрбір кезеңінде проводка жазудың дұрыстығын анықтауға мүмкіндік беретін механизмнен тұрады.

Өндіріс пен сауда, сондай-ақ сатылған тауарларды қайтару кезіндегі бухгалтерлік проводкаларды жазудың дұрыстығын тексеру №4 кесте бойынша жүргізіледі.

№ 4 кесте

Бухгалтерлік проводкалар жазудың дұрыстығын тексеру механизмі

<u>Сызба бойынша:</u>			<u>Проводка бойынша:</u>		
Шоттардың корреспонденциясы					
			Дт	Кт	Σ
900	4 →	221	221	- 900	= мөлшері
441	8 ←	301	441	- 301	= мөлшері
801	5a →	571	571	- 801	= мөлшері
571	6a →	701	701	- 571	= мөлшері
711	9 ←	301	711	- 301	= мөлшері
201	1 ←	671	201	- 671	= мөлшері

Жалпы тексеру

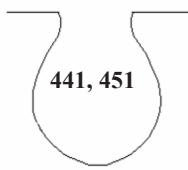
Мысалдар келтіреміз:

1 мысал – банкідегі есеп айырысу шотынан кассаға персоналдың еңбек ақысын төлеу үшін 200000 теңге алынды.

Байланысатын екі шотты дұрыс таңдап және оларды «қоржынға» салуға әрекет жасаймыз. 1) «Есеп айырысу шотынан» деген тіркемені басшылыққа ала отырып № 1 кестенің жәрдемімен сол кестедегі оның мағынасын анықтаймыз. Ол бухгалтерлік есептің № 441 активті шотына сәйкес келеді. 2) «Кассаға» деген тіркеме тағы да № 451 активті шотқа сәйкес келеді. Оларды «қоржынға» (шоттарды жинақтау және сараптау орны) саламыз. Одан соң бұл екі шоттың байланысын «станокта» (шоттарды дұрыс үйлестіру және орналастыру орны) өңдейміз (төмендегі суретке қараңыз).

А) варианты. № 441 шоттан бастайық, ол активті, ал «Есеп айырысу шотынан» деген тіркеме есеп айырысу шотындағы ақшаның кемуін білдіреді, демек, ережелерге сәйкес бұл шот *кредитте* тұруы тиіс.

В) варианты. № 451 шот та активті, ал «Кассаға» деген тіркеме кассадағы қолма-қол ақшаның көбеюін білдіреді, демек, ережелерге сәйкес бұл шот *дебетте* тұруы тиіс. Проводканың қорытынды жазуын келтірейік:

«Қоржын»		Дт		Кт		Σ
	Басы			-		= 200000
	А варианты			-	441	= 200000
	В варианты	451	-			= 200000
	Қорытынды	451	-	441	-	= 200000
	Шаруашылық операцияның типін анықтаймыз	А	-	А	-	І

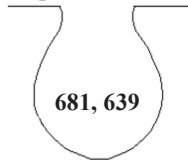
2 мысал – қызметкердің еңбек ақысынан 1500 теңге мөлшерінде табыс салығы ұсталды (есептелінді).

Байланысатын екі шотты дұрыс таңдап және оларды «қоржынға» салуға әрекет жасаймыз. 1) «Қызметкердің еңбек ақысынан» деген тіркемені басшылыққа ала отырып, № 1 кестенің жәрдемімен сол кестедегі оның мағынасын анықтаймыз. Ол бухгалтерлік есептің № 681 пассивті

шотына сәйкес келеді. 2) «Табыс салығы ұсталды (есептелінді)» деген тіркеме тағы да № 639 пассивті шотқа сәйкес келеді. Оларды «қоржынға» саламыз. Одан соң бұл екі шоттың байланысын «станокта» өңдейміз (төмендегі суретке қараңыз).

А) варианты. № 681 шоттан бастайық, ол пассивті, ал «қызметкердің еңбек ақысынан» деген тіркеме еңбек ақы бойынша қарыздың кемуін білдіреді, демек, ережелерге сәйкес бұл шот *дебетте* тұруы тиіс.

В) варианты. № 639 шот та пассивті, ал «Табыс салығы ұсталды (есептелінді)» деген тіркеме табыс салығы мөлшерінің көбеюін білдіреді, демек, ережелерге сәйкес бұл шот *кредитте* тұруы тиіс. Проводканың қорытынды жазуын келтірейік:

«Коржын»	Дт	Кт	Σ	
	Басы	-	=	1500
	А варианты	681 -	=	1500
	В варианты	- 639	=	1500
	Қорытынды	681 - 639	=	1500
Шаруашылық операцияның типін анықтаймыз	П	-	П	П

3 мысал – кәсіпорынға жеткізушілерден 1000000 теңгеге материалдар келіп түсті.

Байланысатын екі шотты дұрыс таңдап және оларды «қоржынға» салуға әрекет жасаймыз. 1) «Жеткізушілерден» деген тіркемені басшылыққа ала отырып № 1 кестенің жәрдемімен сол кестедегі оның мағынасын анықтаймыз. Ол бухгалтерлік есептің № 671 пассивті шотына сәйкес келеді. 2) «Материалдар келіп түсті» деген тіркеме № 201 активті шотқа сәйкес келеді. Оларды қоржынға саламыз. Одан соң бұл екі шоттың байланысын «станокта» өңдейміз (төмендегі суретке қараңыз).

А) варианты. № 671 шоттан бастайық, ол пассивті, ал «Жеткізушілерден» деген тіркеме жеткізушілер бойынша қарыздың көбеюін білдіреді, демек, ережелерге сәйкес бұл шот *кредитте* тұруы тиіс.

В) варианты. № 201 шот активті, ал «Материалдар келіп түсті» деген тіркеме материалдық ресурстар мөлшерінің көбеюін білдіреді,

демек, ережелерге сәйкес бұл шот *дебетте* тұруы тиіс. Проводканың қорытынды жазуын келтірейік:

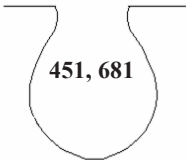
«Қоржын»		«Станок»		
		Дт	Кт	Σ
	Басы		-	= 1000000
	А варианты		- 671	= 1000000
	В варианты	201	-	= 1000000
	Қорытынды	201	- 671	= 1000000
Шаруашылық операцияның типін анықтаймыз		А	- П	III

4 мысал – кәсіпорын кассасынан персоналға 600000 теңге мөлшерде еңбек ақы берілді.

Байланысатын екі шотты дұрыс таңдап және оларды «қоржынға» салуға әрекет жасаймыз. 1) «Кәсіпорын кассасынан» деген тіркемені басшылыққа ала отырып № 1 кестенің жәрдемімен сол кестедегі оның мағынасын анықтаймыз. Ол бухгалтерлік есептің № 451 активті шотына сәйкес келеді. 2) «Еңбек ақы берілді» деген тіркеме № 681 пассивті шотқа сәйкес келеді. Оларды «қоржынға» саламыз. Одан соң бұл екі шоттың байланысын «станокта» өңдейміз (төмендегі суретке қараңыз).

А) варианты. № 451 шоттан бастайық, ол активті, ал «Кәсіпорын кассасынан» деген тіркеме кассадағы қолма-қол ақшаның кемуін білдіреді, демек, ережелерге сәйкес бұл шот *кредитте* тұруы тиіс.

В) варианты. № 681 шот пассивті, ал «еңбек ақы берілді» деген тіркеме еңбек ақы бойынша қарыздың кемуін білдіреді, демек, ережелерге сәйкес бұл шот *дебетте* тұруы тиіс. Проводканың қорытынды жазуын келтірейік.

«Қоржын»		«Станок»		
		Дт	Кт	Σ
	Басы		-	= 600000
	А варианты		- 451	= 600000
	В варианты	681	-	= 600000
	Қорытынды	681	- 451	= 600000
Шаруашылық операцияның типін анықтаймыз		П	- А	IV

Көрсетілген әдістер жәрдемімен студенттер № 1-4 сызбаларда бейнеленген қызметтің кез келген кезеңіндегі шаруашылық операциялар (проводкалар) жазудың дұрыстығын анық тексере алады.

Сызбалардың пайдалануын ыңғайластыру мақсатында шаруашылық үрдіс және оның құрамдас элементтерінің айналымы қалың сызықпен сызылған. Ал басқа бухгалтерлік шоттар арасындағы байланыстар жіңішке сызықпен бейнеленген.

Бұл жерде біз бухгалтерлік шоттардың барлығы № 562 «Алдыңғы жылдардың бөлінбеген табысы (жабылмаған залалы)» шотынан басқа (егер алдыңғы жылдар есебінен қосылып есептелетін қарыздар болмаса) өздерінің қисынды аяқталатындығын айтуымыз керек.

Мысалдар келтіреміз: шоттар бойынша есептелген салықтар мен қарыздар (№ 631-639, 683, 686, 687) есеп айырысу шотынан төленеді, ал № 333 «Қызметкерлер және басқа адамдардың есепті қарыздары» шоты бойынша берілген ақшалар шығыстарға жабылады және т.б.

Нәтижелі № 571 «Жиынтық табыс (залал)» шоты шаруашылық субъекті қызметінің түпкі мақсаты – пайда алуын өзінің салыстырылуында қалыптастыратын бухгалтерлік шоттардың шығыс және кіріс көрсеткіштерінің бағыттары бар жұлдыз ретінде бейнеленеді.

Шаруашылық операциялар жасауға кірісуден бұрын біз оларды кейіннен келетін № 1-4 сызбаларда теориялық түрде қараймыз. Әрбір көрсетілген процестегі шаруашылық құралдар айналымының сызбасын қарап болғаннан соң оларға кейбір түсініктеме береміз:

а) № 4 кестеге сәйкес шаруашылық операциялардың жүрісі бойынша көрсеткіш оқтың бағыты мен оның бағытының проводка көрсеткіш оғының бағытымен бірдей болу шартын (яғни тек қана **Кредиттен Дебетке** қарай) қолдана отырып, студенттер бухгалтерлік проводкаларды қатесіз жаза алады.

б) Уақытты үнемді пайдалану мақсатымен біз тек қана қалың сызықпен сызылған шаруашылық операциялар бойынша нақты мысалдар келтіріп отырамыз.

в) Ал қалған жіңішке сызықпен сызылып және майда шрифтпен бейнеленген шаруашылық операциялар жекеленген түрде түсінік ретінде қолданылады.

г) Шаруашылық операциялардың тәртібі өздерінің технологиялық немесе қисынды жүйелілігімен көрсетіледі.

I. (Шаруашылық) өндірістік процесті қарайық.
Шаруашылық операциялардың тізімін келтіреміз:

№	Операциялардың мазмұны	Мөлшері	Шоттардың корреспонденциясы	
			Д-т	К-т
1	2	3	4	5
1	Жеткізушілерден материалдар келіп түсті	1000000	201	671
1а	Сатып алынған материалдар бойынша өтелуге тиіс ҚҚС	150000	331	671
1б	Келіп түскен материалдарға акциз есептелді	8000	634	671
1в	Есептелген акциз материалдың құнына апарылды	8000	201	634
2	Материалдардың қажетті мөлшері негізгі өндіріске шығыс етілді	800000	901	201
3	Қызметтегі персоналға еңбек ақы есептелінді	100000	902	681
4	Негізгі өндірістен қоймаға дайын өнім келіп түсті	980000	221	900
5	Дайын өнім сатып алушыға жіберілді (өзіндік құн бойынша)	900000	801	221
6	Өткізілген өнімге табыс есептелінді	1100000	301	701
7	Өткізілген өнімге ҚҚС есептелінді	165000	301	633
7а	Өтелуге тиіс ҚҚС-ның мөлшері есепке жатыстырылды	150000	633	331
8	Есеп айырысу шотына сатып алушыдан (тапсырысшыдан) келіп түсті	1265000	441	301
9	Алынған материалдарға жеткізушілер тарапынан қойылған шоттары төленді	1158000	671	441
10	Банкідегі есеп айырысу шотынан кассаға қолма-қол ақша алынды	100000	451	441
11	Қызметтегі персоналдың еңбек ақысы төленді	82000	681	451

Қысқаша талдау жасаймыз:

1) Қоймадағы материалдардың қалдығы (1000000 - 800000)	= 200000 теңге
2) Есептелген акциз материалдың құнына апарылды	= 8000 теңге
3) Өтелуге тиіс ҚҚС есепке жатыстырылды	= 150000 теңге

- 4) Қоймадағы дайын өнімнің қалдығы (980000 - 900000) = 80000 теңге
 5) Өткізілген өнімге есептелінген ҚҚС-ның мөлшері = 165000 теңге
 6) Салық инспекциясына төленуге тиіс ҚҚС-ның мөлшері (165000 – 150000) = 15000 теңге
 7) Есеп айырысу шотындағы қалған ақшаның қалдығы (1265000 – 1158000 – 92000) = 15000 теңге
 8) Қызметтегі персоналға берілген еңбек ақының мөлшері (100000 – 10000 - 8000) = 82000 теңге
 №681 №686 №639
 9) Кассада қалған қолма-қол ақшаның қалдығы (100000 - 82000) = 18000 теңге

«В» бабына сәйкес технологиялық бір ізділік бойынша (мөлшерлерін көрсетусіз) бұл шаруашылық операциялардың мазмұнын қысқаша түсіндіреміз:

№1 сызба бойынша

№	Шоттардың корреспонденциясы		Σ	Шаруашылық операциялардың мазмұны
	Дт	Кт		
1	2	3	4	5
<i>№900 шот</i>				
1	904	333	Мөлшері	Негізгі өндірістегі үстеме (іссапар) шығыстары есептелді
2	903	635	Мөлшері	Негізгі өндірістегі әлеуметтік салық есептелді
3	904	935	Мөлшері	Амортизациялық қаржылар негізгі өндіріске апарылды
3а	935	131-134	Мөлшері	Негізгі өндірістегі материалдық емес активтер мен негізгі құралдар бойынша амортизациялық қаржылар есептелінді
4	900	901-904	Мөлшері	Негізгі өндірістегі шығындардың калькуляциялауы жүргізілді
5	126	900	Мөлшері	1. Құнарлы малдың төлі алынды (ауыл шаруашылықта) 2. Аяқталмаған құрылыстың мөлшері белгіленді (құрылыста)
6	211	900	Мөлшері	Жыл соңында негізгі өндіріс аяқталмаған өндіріс ретінде белгіленеді

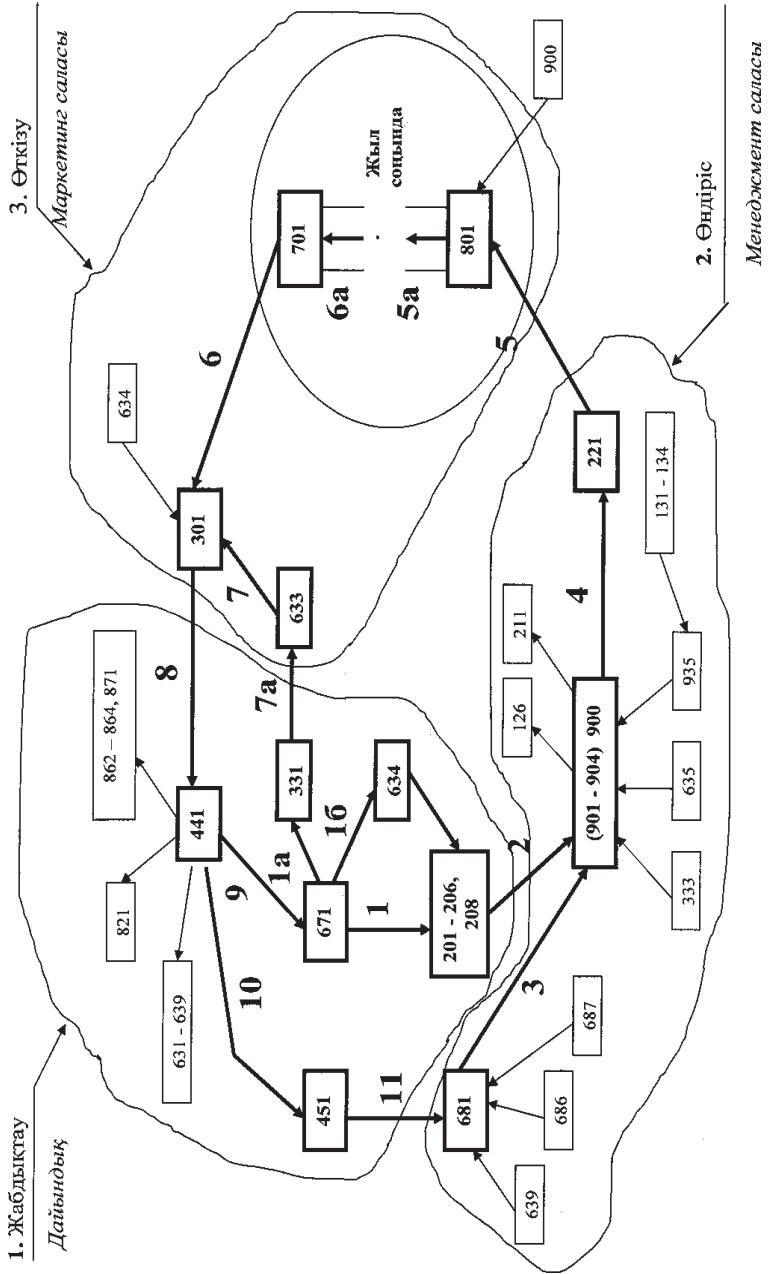
<i>№801 шот</i>				
1	801	900	Мөлшері	Негізгі өндірістің шығындары өзіндік құнға шығыс етіледі (көлік немесе қызметтің басқа түрлері көрсетілген кезде)
<i>№301 шот</i>				
1	301	634	Мөлшері	Акцизді тауарды өткізуге акциз есептелінді
<i>№441 шот</i>				
1	631-639	441		Есеп айырысу шотынан салықтардың барлық түрлерінің төленуі
2	821	441	Мөлшері	Есеп айырысу шотынан әкімшілік шығыстардың (айыппұлдар, пошта-телеграф және басқа шаруашылық шығыстар) төленуі
3	862-864, 871	441	Мөлшері	Есеп айырысу шотынан төтенше жағдайлар, тоқтатылған операциялар мен басқа ұйымдардағы үлесті қатысулар бойынша шығыстардың төленуі

№1а сызбасы бойынша

№	Шоттардың корреспонденциясы		Σ	Шаруашылық операциялардың мазмұны
	Дт	Кт		
1	2	3	4	5
Табыстар				
<i>№301 шот</i>				
1	301	721	Мөлшері	Материалдық емес активтердің есептен шығуынан түскен табыс
2	301	722		Негізгі құралдардың есептен шығуынан түскен табыс
<i>№332 шот</i>				
1	332	723	Мөлшері	Инвестициялардың, қаржылай инвестициялардың пайдаланылуынан түскен табыс
2	332	724	Мөлшері	Дивидендтер мен сыйақылар бойынша есептелген табыс
<i>№441 шот</i>				
1	441	725	Мөлшері	Бағамдық айырмадан түскен табыс
2	441	726	Мөлшері	Өкіметтің атқарушы органдарының субсидиялары
3	441	727	Мөлшері	Негізгі емес қызметтен түскен басқа табыстар

Шаруашылық (өндірістік) үрдісінде қатысушы құралдар (қаржылар) айналымының құрылымы

1. Жабдықтау
Дайындық

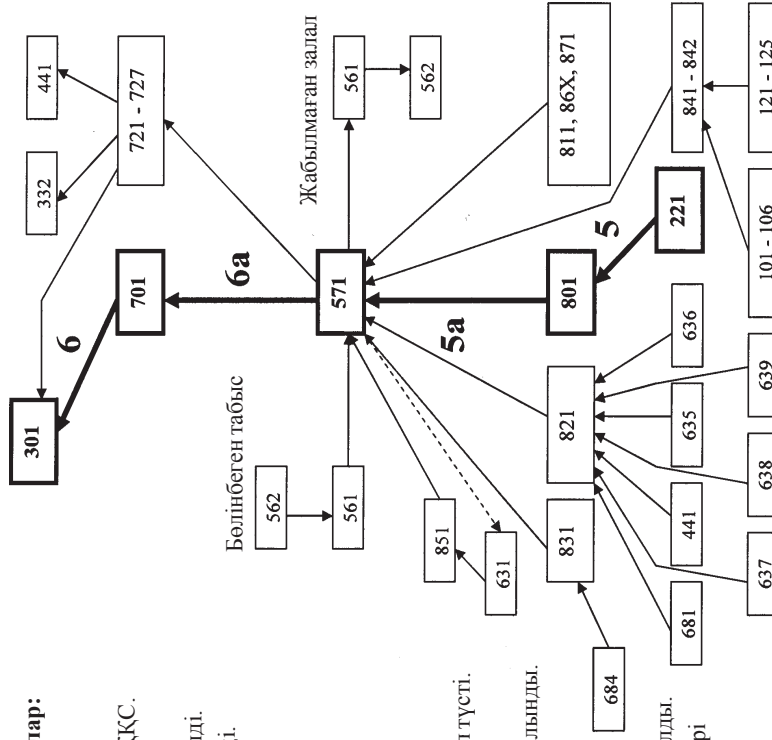
Шығыстар				
<i>№ 821 шот</i>				
1	821	441	Мөлшері	Шаруашылық және әкімшілік шығыстардың төленуі
2	821	635	Мөлшері	Әкімшілік-басқару персоналдың еңбек ақысынан әлеуметтік салық есептелді
3	821	636	Мөлшері	Жер салығы бойынша шығыстар есептелді
4	821	637	Мөлшері	Мүлік салығы бойынша шығыстар есептелді
5	821	638	Мөлшері	Көлік құралдарына салынатын салық бойынша шығыстар есептелді
6	821	639	Мөлшері	Салықтардың басқа түрлері бойынша шығыстар есептелді
7	821	681	Мөлшері	Әкімшілік-басқару персоналының еңбек ақысы бойынша шығыстар есептелді
<i>№ 831 шот</i>				
1	831	684	Мөлшері	Қаржыны пайдаланғаны үшін есептелген сыйақылар бойынша шығыстар есептелді
<i>№ 841 шот</i>				
1	841	101-106	Мөлшері	Материалдық емес активтердің есептен шығуы бойынша шығыстар есептелді
<i>№ 842 шот</i>				
1	842	121-125	Мөлшері	Негізгі құралдардың есептен шығуы бойынша шығыстар есептелді
<i>№ 851 шот</i>				
1	851	631	Мөлшері	Корпоративтік табыс салығы бойынша шығыстар есептелді

Осыған ұқсас жолмен төтенше жағдайлар, тоқтатылған операциялар мен басқа ұйымдардағы үлесті қатысу бойынша шығыстар есептеледі.

Одан соң шаруашылық қызметтің қаржылық нәтижелерін талдауға көшеміз.

Жыл соңында № 1а сызбасының жәрдемі пайдаланамыз. Ол үшін бухгалтерлік есеп шоттары бас жоспарының Нұсқауларына сәйкес № 701 және №801 шоттарды № 571 «Жиынтық табыс (залал)» шотына жабамыз (№ 5а және № 6а шаруашылық операциялары).

Аталған екі шоттың нәтижелерін салыстырамыз: № 701 шот бойынша табыс 1100000 теңгені құрады (№ 6 шаруашылық операция), ал № 801 шот бойынша өзіндік құн шығындарының жиынтығы 900000 теңгеге

Құралдардың айналымын бейнелейтін операциялар:

- 1 – жеткізушілерден материалдар келіп түсті.
- 1а – сатып алынған ресурстар бойынша өтелуге тиіс ҚҚС.
- 1б – келіп түскен материалдарға акциз есептелінді.
- 1в – есептелген акциз материалдардың құнына енгізілді.
- 2 – қажетті материалдар негізгі өндіріске шығыс етілді.
- 3 – өндірістегі жұмысшыларға еңбек ақы есептелінді.
- 4 – дайын өнім қоймаға келіп түсті.
- 5 – дайын өнім сатып алушыға жөнелтілді.
- 6 – өткізілген өнімге табыс есептелді.
- 7 – өткізілген өнімге ҚҚС есептелді.
- 7а – өтелуге тиіс ҚҚС сомасы есепке жатыстырылды.
- 8 – есеп айырысу шотына алушылардан ақшалар келіп түсті.
- 9 – жеткізушілердің шоттары төленді.
- 10 – есеп айырысу шотынан кассаға қолма-қол ақша алынды.
- 11 – жұмысшыларға еңбек ақы төленді.

Жыл соңында:

- 5а – өткізілген өнім өзіндік құнының мөлшері анықталды.
- ба – өткізілген өнім үшін есептелген табыстың мөлшері анықталды.

тең болды (№ 5 шаруашылық операция). Нәтижеде: табыстар шығыстардан 200000 теңгеге артық болды (1100000 - 900000), бұл жағдай **жиынтық табыс** 200000 теңгеге тең болғанын білдіреді.

Ал, біз 200000 теңге жиынтық табыс алған соң міндетті түрде корпоративтік табыс салығын есептеуге тиістіміз (біздің вариантта, ол өнеркәсіпте 30 %-ға тең болады). Бұл жағдайда корпоративтік табыс салығы (№ 631 шот) тең болады:

$$200000 \times 30\% = 60000 \text{ теңге}$$

Оны біз төмендегі бухгалтерлік проводка бойынша есептейміз:

Дт	Кт	Σ
851	- 631	= 60000

(Бұл жанама байланыс № 631 және № 571 шоттар арасында пунктирлі сызықпен көрсетілген).

Ал қалған есепті жылдың бөлінбеген табысы $200000 - 60000 = 140000$ теңгеге тең және хронология бойынша алдыңғы жылдардың бөлінбеген табысына айналып сонымен бірге № 562 шотта жинақталып, № 561 шотта бейнеленеді. (Бұл сызбаның сол жағында анық көрініп тұр).

Шығыстар табыстардан артық болған жағдайда кәсіпорын жиынтық залалға ұшырайды және корпоративтік табыс салығы есептелінбейді. Көрсеткіш бағыты № 571 шоттан № 561 шотқа жіберілетіндігіне назар аударыңыз (ал олар екеуі де пассивті), демек, кәсіпорын есепті жылда жабылмаған залалға ұшырайды, ал одан әрі табыс алу жағдайындағы тәртіпте қарала береді. (Бұл сызбаның оң жағында анық көрініп тұр).

Енді біз табыстар мен шығыстар бойынша жалпы талдау жасауымыз керек.

Сызбаның жоғарғы жағында № 701 шоттан басқа материалдық емес активтер мен негізгі құралдардың есептен шығуынан, инвестициялардың пайдаланылуынан, бағалы қағаздар бойынша дивидендтерден, бағамдық айырмадан, өкіметтің атқарушы органдарының субсидиялары және құралдар мен ресурстарды қайтарымсыз түрде алудан түскен табыстарды көрсететін № 721-727 «Негізгі емес қызметтен түскен басқа табыстар» шоттары орын алады.

Сызбаның төменгі жағында № 801 шоттан басқа 8-ші бөлімнің басқа шоттары орын алады. Мысалы, № 831 шот қаржылық ресурстарды пайдаланғаны үшін сыйақылар (№ 684) есептеу бойынша шығыстарды бейнелейді; № 821 шот еңбек ақы (№ 681) есептеу, әкімшілік шығыстарды төлеу (№ 441), әлеуметтік, жер, мүлік, көлік құралдарына

және салықтардың басқа түрлерін төлеу (№635,636,636,637,638,639) бойынша шығыстарды бейнелейді.

№841-842 шоттар материалдық емес активтер (№101-106) мен негізгі құралдардың (121-125) есептен шығуын көрсетеді; №811, 861- 864, 871 шоттар өнімді өткізу бойынша, төтенше жағдайлар мен тоқтатылған операциялар, сондай-ақ басқа ұйымдардағы үлесті қатысулардан болған шығыстардың есептелуін бейнелейді. Олар бойынша жоғарыда көрсетілген құралдар мен ресурстардың барлық түрлері шығыс етілуі мүмкін.

Бұл жерде, өндірістегі өткізілген өнімнің өзіндік құны оған жұмсалатын материалдардың құнынан, оларды өңдейтін персоналдың еңбек ақысынан, үстеме шығыстар және тікелей салықтардың кейбір түрлерінен қалыптасатындығына назар аударайық. Бұл менеджмент саласы болып табылады, өйткені ол адам факторымен байланысты. Ал өнімді өткізу процесі маркетинг саласы болып табылады, өйткені ол нарықпен байланысады.

II. Енді біз сауда (коммерция) процесін қарауға көшеміз.

№2 сызба бойынша кейбір түсініктемелер берейік.

Шаруашылық операциялар тізімін келтіреміз:

№	Операциялардың мазмұны	Мөлшері	Шоттардың корреспонденциясы	
			Д-т	К-т
1	2	3	4	5
1	Жеткізушілердің шоттары төленді	1265000	671	441
2	Жеткізушілерден сатып алынған тауарлар қоймаға келіп түсті	1100000	222-1	671
2a	Сатып алынған тауарлар бойынша ҚҚС-ы	165000	331	671
3	Тауар саудаға шығарылды	800000	222-2	222-1
4	Тауарға үстеме баға қойылды (есептелінді)	200000	222-2	222-3
4 ¹	Тауарға қойылған үстеме баға өткізілді	150000	222-2	222-3
5	Өткізілетін тауарға ҚҚС есептелінді	150000	222-2	222-4
5 ¹	Өткізілген тауардың бағасындағы ҚҚС өткізілді	112500	222-2	222-4
6	Өткізілген тауардың өзіндік құны есептелді	600000	801	222-2

Кестенің соңы

7	Персоналдың еңбек ақысы есептелінді	40000	801	681
8	Тауардың өткізілуіне табыс есептелді	750000	451	701
9	Өткізілген тауарға ҚҚС-ы есептелді	112500	451	633
9а	Сатып алынған тауарлар бойынша ҚҚС-ы есепке жатыстырылды	165000	633	331
10	Қолма-қол ақша банкідегі есеп айырысу шотына өткізілді	862500	441	451

Қысқаша талдау жасаймыз: (еңбек ақыны есептеусіз).

1) Қоймадағы тауардың қалдығы

$$(1100000 - 800000) = 300000 \text{ теңге.}$$

2) Саудадағы тауардың қалдығы $(1150000 - 862500) = 287500$ теңге.

3) Тауардың бағасындағы үстеменің қалдығы

$$(200000 - 150000) = 50000 \text{ теңге.}$$

4) Тауардың бағасындағы ҚҚС-ның қалдығы

$$(150000 - 112500) = 37500 \text{ теңге.}$$

5) Кассаға қолма-қол ақша түсті

$$(600000 + 150000 + 112500) = 862500 \text{ теңге.}$$

№222-2 №222-3 №222-4

6) ҚҚС-ын төлеу бойынша. Сатып алынған тауарлар бойынша ҚҚС-ы - (№ 331) 165000; өткізуге есептелінген ҚҚС-ы (№ 633) 112500; $165000 - 112500 = 52500$ теңге.

Бұл ҚҚС-ы бойынша 52500 теңге артық төленуін білдіреді.

Бұл жағдай төмендегі себептен болып отыр:

а) қоймадағы тауарлардың қалдығы

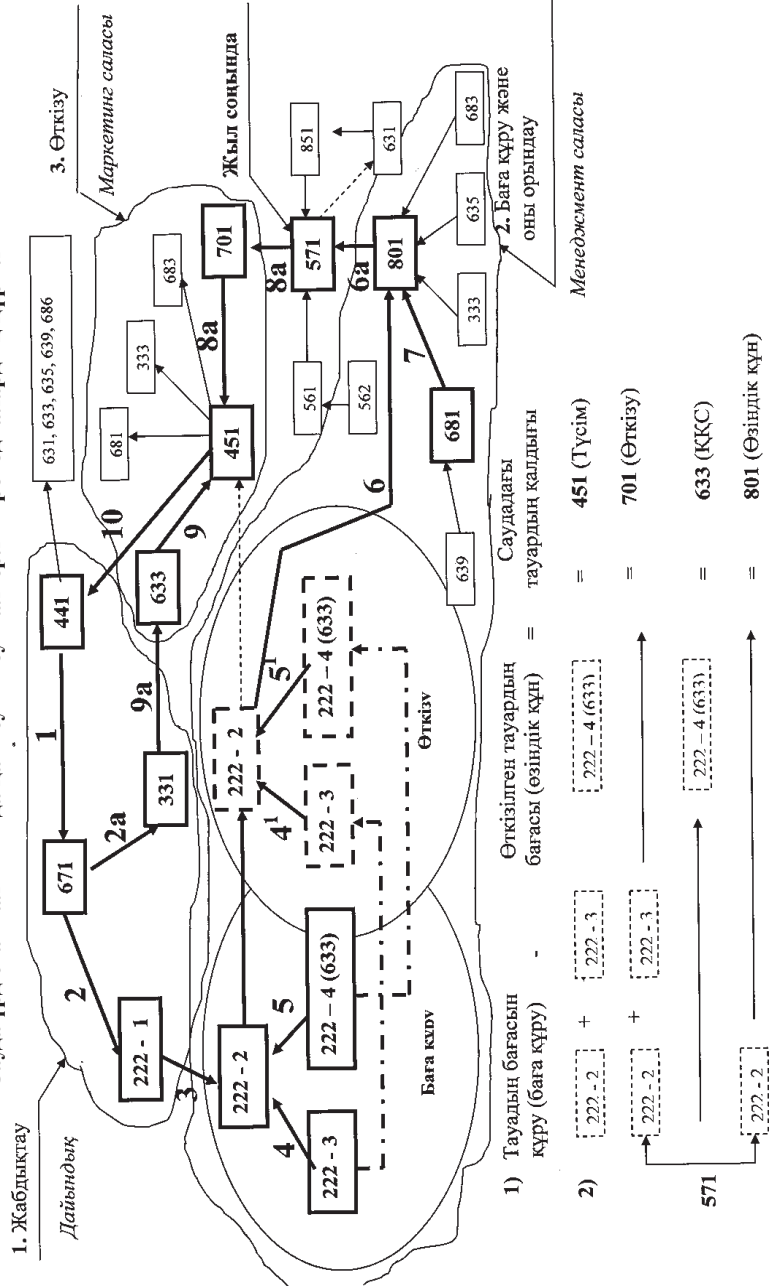
$$(1100000 - 800000) = 300000 \text{ теңге.}$$

б) саудадағы тауарлардың қалдығы

$$287500 - (50000 + 37500) = 200000 \text{ теңге.}$$

№ 222-2 № 222-3 № 222-4

Сауда үрдісі айналымында қатысушы бухгалтерлік проводкалардың құрылымы

«В» бабына сәйкес біз технологиялық бір ізділік бойынша бұл шаруашылық операциялардың мазмұнын қысқаша түсіндіреміз:

№	Шоттардың корреспонденциясы		Σ	Шаруашылық операцияның мазмұны
	Дт	Кт		
1	2	3	4	5
<i>№681 шот</i>				
1	681	639	Мөлшері	Төлем көзі бойынша жеке тұлғалардан табыс салығы ұсталды (есептелді)
<i>№801 шот</i>				
1	801	333	Мөлшері	Үстеме шығыстардың мөлшері саудадағы өзіндік құнға шығыс етіледі
2	801	635	Мөлшері	Әлеуметтік салықтың мөлшері саудадағы өзіндік құнға шығыс етіледі
3	801	683	Мөлшері	Жалгерлік міндеттемелердің мөлшері саудадағы өзіндік құнға шығыс етіледі
<i>№451 шот</i>				
1	333	451	Мөлшері	Кассадан есепті сомалар берілді
2	681	451	Мөлшері	Кассадан еңбек ететін персоналдың еңбек ақысы төленді
3	683	451	Мөлшері	Кассадан жалгерлік міндеттемелердің мөлшері төленді
<i>№441 шот</i>				
1	631,633	441	Мөлшері	Есеп айырысу шотынан корпоративтік табыс салығы мен ҚҚС-ы төленді
2	635,639	441	Мөлшері	Есеп айырысу шотынан әлеуметтік және жеке тұлғалардан табыс салығы төленді
3	686	441	Мөлшері	Есеп айырысу шотынан жинақтаушы зейнетақы қорына жарналар төленді

Енді шаруашылық операциялардың қаржылық нәтижелерін талдауға көшеміз.

Жыл соңында № 571 шотқа сүйенеміз. Жоғарғы жақта орын алып тұрған № 701 шот пен төменгі жақта орын алған № 801 шоттарды № 571 «Жиынтық табыс (залал)» шотына жабамыз (№ 6а және № 8а шаруашылық операциялары). Екі шоттың нәтижелерін салыстырамыз: №701 шоттың есептелуі 750000 теңгеге тең болды (№ 8 шаруашылық операция), ал өзіндік құн бойынша шығындардың жиынтығы 640000

теңгені құрады (№ 6,7 шаруашылық операциялар). Нәтижеде табыстар 110000 теңгеге артып кетті. Бұл **жиынтық табыстың** 110000 теңгені құрағанын білдіреді.

Ал біз 110000 теңге жиынтық табыс алатын болсақ, демек, онда корпоративтік табыс салығын есептеуге тиістіміз (біздің вариантта, сауда, және ол 30 %-ға тең). Бұл жағдайда корпоративтік табыс салығы (№631 шот) тең болады

$$110000 \times 30\% = 33000 \text{ теңге}$$

Оны біз төмендегі бухгалтерлік проводка бойынша есептейміз:

$$\begin{array}{rcl} \text{Дт} & \text{Кт} & \\ 851 & - & 631 = \Sigma \\ & & 33000 \end{array}$$

(Бұл жанама байланыс пунктирлі сызықпен № 631 және № 571 шоттар арасында көрсетілген). Бұл жерде біз саудадағы тауардың өзіндік құны өткізілген тауарлардың құнынан, сауданы жүргізетін персоналдың еңбек ақысынан және т.б. қалыптасатындығына назар аударайық. Бұл менеджмент саласы болып табылады, өйткені ол адам факторымен байланысты. Ал тауарды өткізу процесі маркетинг саласы болып табылады, өйткені ол өндіріс жағдайындағы дай нарықпен байланысты.

Көрнекілік құрал мақсатында студенттерге саудадағы элементтер формулалары № 2 сызбада келтірілген.

III. Сақтандыру ісі мен инвестициялық қызметті қарауға көшеміз.

№ 3 сызба бойынша кейбір түсініктемелер, атап айтқанда, шаруашылық операцияларды келтіреміз:

№	Операциялардың мазмұны	Мөлшері	Шоттардың корреспонденциясы	
			Д-т	К-т
1	2	3	4	5
1	Бағалы қағаздар сатып алу үшін ақшалар салынды	800000	451	501
2	Сақтандыру жарналары келіп түсті	1200000	451	701
3	Құрылтайшылар құжаттарына сәйкес мөлшерде резервтік капиталға қаржылар өткізілді	800000	561	552
4	Сатып алу бағасы бойынша акциялар алынды	800000	401	451

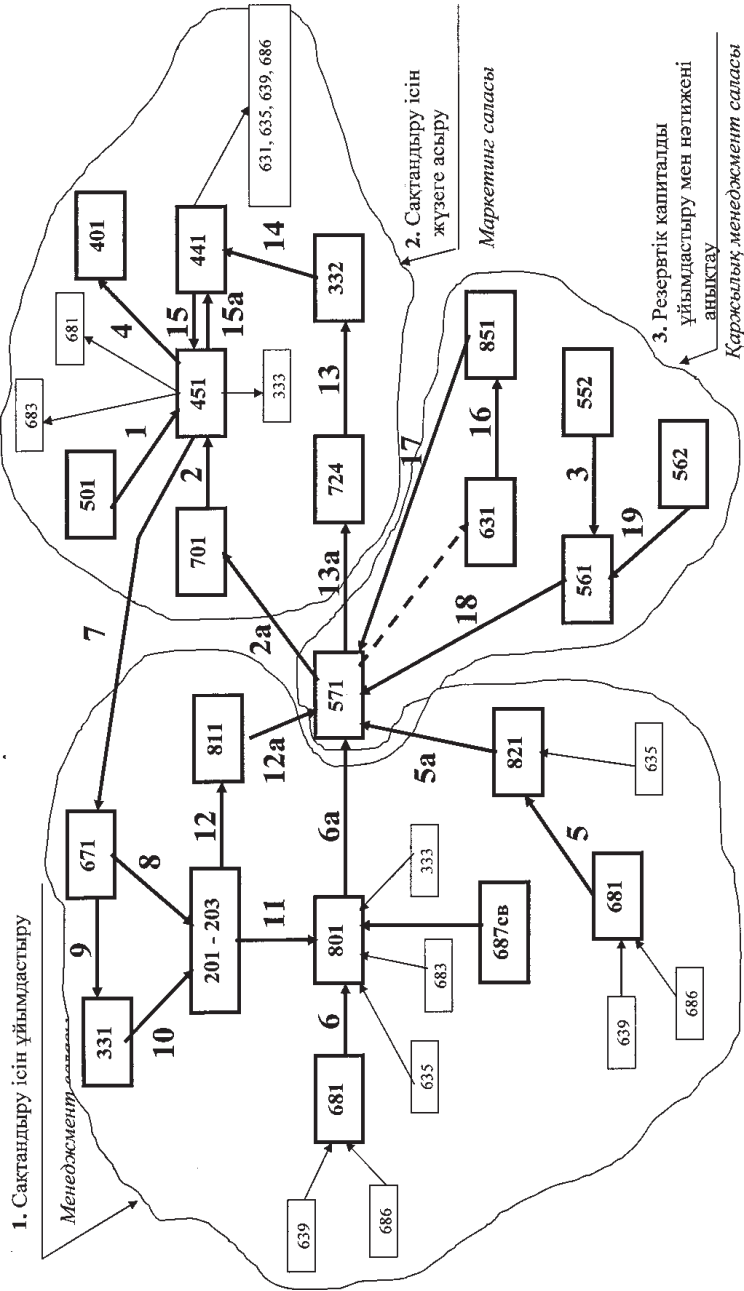
5	Әкімшілік-басқару персоналының еңбек ақысы есептелінді	180000	821	681
6	Брокерлердің еңбек ақысы есептелінді	360000	801	681
7	Жеткізушілердің шоттары қолма-қол ақшамен төленді	23000	671	451
8	Жеткізушілерден материалдар келіп түсті	20000	201	671
9	Сатып алынған материалдар бойынша өтелуге тиіс ҚҚС-ы	3000	331	671
10	ҚҚС-ның мөлшері материалдардың құнына апарылды	3000	201	331
11	Материалдардың құны сақтандыру қызметінің өзіндік құнына апарылды	5000	801	201
12	Материалдардың құны өткізу бойынша шығыстарға апарылды	18000	811	201
13	Акциялар бойынша тиесілі дивидендтер есептелді	80000	332	724
14	Дивидендтер сомасы банкідегі есеп айырысу шотына келіп түсті	80000	441	332
15	Есеп айырысу шотынан еңбек ақы төлеу үшін қолма-қол ақша алынды	50000	451	441
16	Корпоративтік табыс салығы есептелінді	215100	851	631
17	Корпоративтік табыс салығының мөлшері №571 шотқа жабылады	215100	571	851
18	Есепті жылдың бөлінбеген табысы есептелді	501900	571	561
19	Жыл соңында есепті жылдың бөлінбеген табысы алдыңғы жылдардың бөлінбеген табысына көшіріледі	501900	561	562

Қысқаша талдау жасаймыз:

1) Сақтандыру ісі мен инвестициялық қызметте ҚҚС-ы есептелінбейді және өтелінбейді, сондықтан сатып алынған материалдар бойынша ҚҚС-ы сол материалдардың құнына апарылады.

2) Құнды қағаздарды шығару мен өткізу үшін резервтік капитал қалыптастыру қажет (біздің жағдайда ол 800000 теңгеге тең).

Сақтандыру үрдісі айналымында қатысушы бухгалтерлік проводкалардың құрылымы

3) Сақтандыру ісі инвестициялық қызмет сияқты өндірістік процеске жатпайды және сондықтан оларды сақтандыру компаниясы үшін қосарландыру пайдалы болады.

4) Жыл соңында негізгі және негізгі емес қызметтерден түскен табыстардың мөлшерін анықтаймыз:

$$(1200000 + 80000) = 1280000 \text{ теңге (табыстар мөлшері)}$$

№ 701 № 724

5) Сондай-ақ қызметтердің аталған түрлері бойынша шығыстардың мөшерін анықтаймыз:

$$(365000 + 18000 + 180000) = 563000 \text{ теңге (шығыстар мөлшері)}$$

№ 801 № 811 № 821

6) **Жиынтық табыс** $(1280000 - 563000) = 717000$ теңгеге тең болады

7) Корпоративтік табыс салығын есептейміз $(717000 \times 30\%) = 215100$ теңге

8) Бөлінбеген табыс $717000 - 215100 = 501900$ теңгеге тең болады

9) Құнды қағаздар шығару үшін есепті жылдың бөлінбеген табысы есебінен 800000 теңге мөлшерде капитал резервтелді.

Бұл, сақтандыру компаниясы өзінің қызметінің бірінші жылы 717000 теңге мөлшерде жиынтық табыс ала отырып, кейінгі жылдарда жабылуға тиіс 298100 теңге *жабылмаған залал* мөлшерін білдіреді.

«В» бабына сәйкес технологиялық бір ізділік бойынша көрсетілген шаруашылық операциялардың мазмұнын қысқаша түсіндіреміз:

№	Шоттардың корреспонденциясы		Σ	Шаруашылық операциялардың мазмұны
	Дт	Кт		
1	2	3	4	5
<i>№ 451 шот</i>				
1	333	451	Мөлшері	Кассадан материалды-жауапты тұлғаларға есепті сомалар берілді
2	681	451	Мөлшері	Кассадан қызмет ететін персоналдың еңбек ақысы төленді
3	683	451	Мөлшері	Кассадан жалгерлік міндеттемелер бойынша қолма-қол ақша төленді
<i>№ 681 шот</i>				
1	681	639	Мөлшері	Төлем көзі бойынша жеке тұлғалардан табыс салығы ұсталды (есептелді)
2	681	686	Мөлшері	Еңбек ақыдан жинақтаушы зейнетақы қорына жарналар ұсталды

<i>№ 821 шот</i>				
1	821	635	Мөлшері	Әкімшілік-басқару персоналының еңбек ақысы есебінен әлеуметтік салық есептелінді
<i>№ 801 шот</i>				
1	801	333	Мөлшері	Есепті сомалардың мөлшері өзіндік құнға апарылды
2	801	635	Мөлшері	Брокерлердің еңбек ақысы есебінен әлеуметтік салық есептелінді
3	801	683	Мөлшері	Есептелген жалгерлік міндеттемелердің мөлшері сақтандыру ісінің өзіндік құнына апарылды
<i>№ 441 шот</i>				
1	631,635	441	Мөлшері	Есеп айырысу шотынан корпоративтік табыс және әлеуметтік салықтар төленді
2	639	441	Мөлшері	Есеп айырысу шотынан жеке тұлғалардан табыс салығы төленді
3	686	441	Мөлшері	Есеп айырысу шотынан жинақтаушы зейнеткерлік қорына жарналар төленді

Есеп айырысу шотынан жинақтаушы зейнеткерлік қорына жарналар төленді

Егер зер салып № 3 сызбаға қарасақ, онда сақтандыру ісі мен инвестициялық қызметтің өндіріс және саудадан біршама өзгеше ерекшелігін көруге болады.

а) Материалдық шығындар бұл жағдайда қызметтің өзіндік құнын қалыптастыруда негізгі роль атқармайды.

б) Бұл жерде негізгі рольді субъективті себептерге көбірек дәрежеде байланысты емес сақтандыру төлемдері (№ 687ст шоты) атқарады.

в) № 3 сызба бізге № 571 шоттың ортасы болып және оны 3 аумаққа: 1) сақтандыру ісін ұйымдастыру (менеджмент саласы), 2) сақтандыру ісін жүзеге асыру (маркетинг саласы) және 3) маңызы кем емес резервтік капиталды ұйымдастыру мен нәтижені анықтау (қаржылық менеджмент саласы) ойша бөлуге мүмкін болатын жұлдызды көз алдымызға келтіреді. Және барлық сол 3 аумақ өзара тікелей байланыста емес. Олардың арасында айқын байланыстыратын сызық өткізуге болмайды. Бұл сіздердің назарыңызға ұсынылатын сақтандыру ісінің басты ерекшелігі.

IV. Сатылған тауарларды қайтару процесін қараймыз. Бұл сауда процесіне тән емес, бірақ нарықтық қатынастарға сай жүргізілетін операция – сатылған тауарларды қайтару.

№ 4 сызбадан (№ 681 шот бойынша еңбек ақы есебінсіз) өткізілген тауардың өзіндік құнын қалыптастыру (№801 шот) мен өткізуден түскен табыстың есептелуі (№ 701 шот) көрініп тұр.

Сауда процесіндегі бұрынғы мысалға ораламыз (оның мәліметтерін пайдаланамыз). Сатып алушы келісім шартының бабына сәйкес оған өткізілген тауарлардың 287500 теңгелік бөлегін қайтарды делік (ҚҚС-ын қоса). Алдымен қайтарылған тауардың құнындағы ҚҚС-ның мөлшерін анықтаймыз, ол үшін:

1) басшылыққа қайтарылған тауардың толық бағасын аламыз = 287500 теңге (№ 301 шот),

2) өткізілген тауардың мөлшерін анықтаймыз $287500 : 1,15 = 250000$ теңге (№ 222-2 шот + № 222-3 шот),

3) қайтарылған тауардың толық бағасынан алу ережесімен өткізілген тауардың мөлшеріне кемітеміз (287500 – 250000) және ол 37500 теңгеге тең болады.

Ал қалған операцияларды төмендегі кестеде қараймыз:

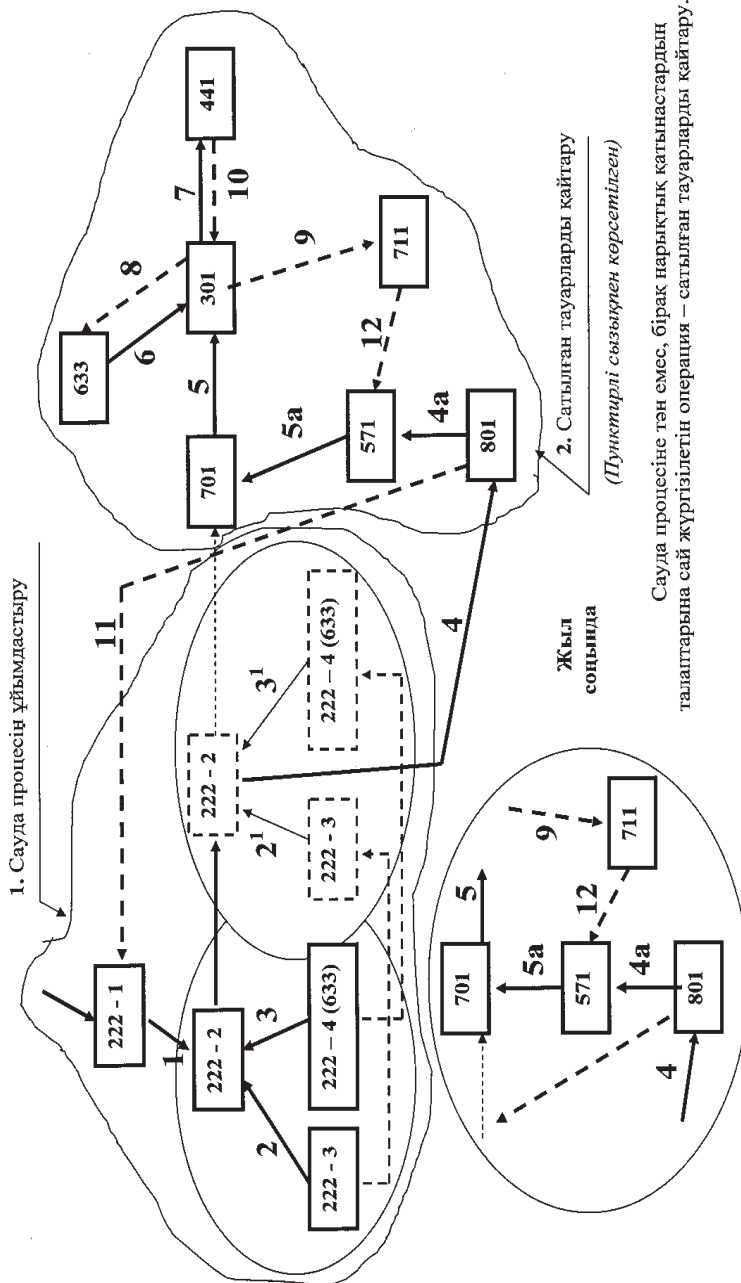
№	Шаруашылық операциялардың мазмұны	Мөлшері	Шоттардың корреспонденциясы	
			Д-т	К-т
1	2	3	4	5
8	Өткізілген тауарлар бойынша есептелген ҚҚС-ының мөлшерін қайтару	37500	301	633
9	Сатылған тауарларды қайтару	250000	711	301
10	Қайтарылған тауарлар есебінен сатып алушыға ақша қайтару	287500	301	441
11	Тауарларды қоймаға қайтару	200000	801	222-1
12	Жыл соңында №711 шот № 571 шотқа жабылады	250000	571	711

Өткізілген тауарларды қайтару процесінің қаржылық талдауын жасаймыз:

1) Қоймадағы тауарлардың қалдығы көбейді (200000 теңгеге).

2) Есеп айырысу шотындағы ақшаның қалдығы кеміді (287500 теңгеге).

Саудадағы тауардың қайтарылу процесіндегі бухгалтерлік проводкалардың құрылымы

3) ҚҚС-ы бойынша артық төлемінің мөлшері көбейді (37500 теңгеге).

4) Бөлінбеген табыстың мөлшері кемиді (50000 теңгеге).

Өткізілген тауарларды қайтару жағдайын бейнелеудің көрнекілігі үшін бұл процесс пунктирлі сызықпен көрсетілген (№ 4 сызбаға қараңыз).

Өткізілген тауарларды қайтару нәтижесінде қалыптасатын жиынтық табыс мөлшерінің талдауын жасаймыз. № 571 шоттан № 701 шотқа қарай № 5а шаруашылық операциясы бойынша табыс (750000 теңге) жіберіледі, ал өзіндік құн бойынша № 801 шоттан № 571 шотқа қарай № 4а шаруашылық операциясы бойынша шығыс (640000 теңге) жіберіледі. Демек, жиынтық табыс 110000 теңгені құрайды (өткізілген тауарлардың қайтарылуынсыз).

Сатылған тауарлардың қайтарылуы жағдайында № 9 шаруашылық операциясы бойынша № 711 шот, оны 250000 теңгеге кеміте келіп, № 571 шотқа қарай жөнеледі. Бір мезгілде № 11 шаруашылық операция бойынша № 801 шоттағы шығыстар да 200000 теңгеге кемиді (тауарлардың қайтарылуы есебінен). Нәтижеде жиынтық табыс

№ 571 шот тең болады

$(750000 - 640000) - (250000 - 200000) = 60000$ теңгеге

№ 711

№ 801

Одан әрі шаруашылық операциялар бұрынғы қалыптасқан тәртіппен жүргізіле береді. Ал сатылған тауарлардың қайтарылуы сауда процесінің тек қана бөлігі болатындықтан, бұл жерде «в» бабы болмайды, өйткені торапты түйіндерді кеңінен көрсетудің қажеттілігі жоқ.

Қазақстандық ұйымдардың ХҚЕС-на өтуімен байланысты 2006 жылдың 6 қаңтарынан бастап бухгалтерлік есеп шоттарының жұмыс жоспары күшіне ене бастағаны мәлім. Бұл шоттардың Жұмыс жоспары қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарының талаптарын есепке алады (№ 2 қосымшаға қараңыз).

Енді шоттардың алдыңғы үлгі жоспарына қарағанда өзгешілігі кәсіпорындар талдамалық шоттар ғана емес, сондай-ақ синтетикалық шоттарды аша алады.

ҚР Қаржы Министрлігінің пікірінше барлық ұйымдар үшін белгілі бір шоттар жоспары бола алмайды, өйткені мұндай жоспарды

жасаушылар барлық компаниялардың жұмыс ерекшеліктерін біле алмайды. Басқа жағынан қарағанда, кәсіпорындардың көпшілігінде қажетті шоттардың қажетті жинағы бар деуге болады.

Сондықтан да олардың барлығы үшін міндетті талаптар қойылады. Шоттардың үлгі жоспары бір тәртіппен жасалғанын мынадан байқауға болады:

- активтер өтімділігінің кемуіне қарай орналасады;
- шоттар төрт мәнді саннан тұрады.

ҚР Қаржы министрінің «Қаржылық есептілік нысандарын бекіту туралы» жаңа бұйрығына сәйкес «Кейбір акционерлік қоғамдар мен республикалық мемлекеттік кәсіпорындардың тиімді басқару мен бақылауды ұйымдастыру жөніндегі шаралар туралы» ҚР Үкіметінің 28.02.2001 ж. № 290 қаулысына 1-қосымшада көрсетілген ұйымдар үшін қаржылық есептіліктің жылдық (тоқсандық) нысандары бекітілді.

Шоттардың жұмыс жоспары мынадай бөлімдерді қамтиды:

- 1 бөлім. «Қысқа мерзімді активтер».
- 2 бөлім. «Ұзақ мерзімді активтер».
- 3 бөлім. «Қысқа мерзімді міндеттемелер».
- 4 бөлім. «Ұзақ мерзімді міндеттемелер».
- 5 бөлім. «Капитал мен резервтер».
- 6 бөлім. «Кірістер».
- 7 бөлім. «Шығыстар».
- 8 бөлім. «Өндірістік есепке алу шоттары».

Шоттардың жұмыс жоспарында баланстан тыс және контрактивті шоттардың жоқтығына назар аударайық. Одан басқа, кәсіпорындардың активтері мен міндеттемелері мерзімдік белгісімен, яғни қысқа және ұзақ мерзімді болып бөлінген.

Осы уақытқа дейін біздің қолдануымызда болмаған № 5420 «Есеп саясатының өзгеруі нәтижесінде пайданы (залады) түзету», № 6150 «Қаржылық аспаптардың әділ құнын өзгертуден түскен кірістер» және сол сияқты басқа шоттар енгізіліп отыр.

Одан басқа шоттардың бұл жұмыс жоспары нарықтық экономика ережелерінің икемділігін, бірлескен және қауымдастырылған кәсіпорындардың қызметіндегі үлестік қатысу мәселелерін анық көрсетеді. Бұл шаруашылық субъектілердің жұмысын үйлестірудегі айқындылықты тәртіпке келтірудің кең мүмкіндіктеріне жол ашады. Бұл жағдайды № 7610 «Қауымдастырылған ұйымдардың залалындағы үлес» пен № 7620 «Бірлескен ұйымдардың залалындағы үлес» шоттары дәлелдейді.

Бұл ережелерді пайдалана отырып № 7210 «Әкімшілік шығыстар» шотының қатарына № 7211 «Өнімнің, жұмыстың, қызметтің өзіндік құнына енгізілмейтін әкімшілік шығыстар» деген субшот енгізуді ұсынамыз. Бұл субшотта жеке және заңды тұлғаларға өтеусіз түрде ресурстар беру, малдың өлгені, сондай-ақ кәсіпкерлік қызметпен байланысты болмаған басқа шығыстарды бейнелеу мүмкін.

Ал сауда ұйымдары үшін профессор В.К.Радостовецтың бұрынғы әдісі бойынша төмендегі № 1331 «Қоймадағы тауарлар», № 1332 «Саудадағы тауарлар», № 1333 «Тауарларға қойылған үстеме баға», № 1334 «Тауардың бағасындағы ҚҚС-ы» субшоттарын ашу ұсынылады.

Бұл жерде шаруашылық операцияларды құру әдістемесінің концептуалды негізі өзгермегендігін айтып өтуіміз керек. Сондықтан біздің бухгалтерлердің жұмысын ыңғайластыру үшін Типтік және Жұмыс жоспары шоттарының арасында істің шын мәні бойынша «өткел» болатын салыстырмалы кесте ұсынылады (№ 3 қосымшаға қараңыз).

Шоттардың жұмыс жоспарының басты артықшылығы, енді біздің бухгалтерлер халықаралық көлемде бухгалтерлік балансты еркін құрып және толық түсіне алатындығында болып табылады. Бұл Бүкіләлемдік сауда ұйымына (БСҰ) кіруге жақындасудың және бір қадамы.

Енді біз еліміздегі бухгалтерлік есеп жүргізудің қазіргі уақыттағы әдістемесіндегі кейбір мәселелерді ашып көрсеткіміз келеді. Мәселен, сол себептен осы уақытқа дейін бізде әлі бірыңғай нормалар мен стандарттар жоқ. Мысалы, бюджеттік мекемелер әлі де кеңестік дәуірден қалған шоттардың бұрынғы жоспарын қолданып жүр. Ал ҚР Қаржы Министрлігі бухгалтерлік есеп және аудит Департаментінің 1999 жылы 11 наурызындағы № 23-3-1/42/689 хатына сәйкес Қазақстан Республикасындағы барлық ұйымдар 1999 жылдың 1 қазанынан бастап бухгалтерлік есеп шоттарының бас жоспарына көшуге тиісті еді.

Бірақ аталған нұсқау кейбір объективтік және субъективтік себептермен осы күнге дейін іске аспай келеді. Бұл жағдай бухгалтерлік есепті жүргізудің бір ізге келтіруіне едәуір қолайсыздығын тигізіп отыр. Осы себептің салдарынан «Іс бухгалтерия» компьютерлік бағдарламасы өзінің бірыңғай пайдалануын таппай келеді. Жоспарды әміршіл экономиканың

барлығын өз қолында ұстаушы тұтқа ретінде қарап келген бұрынғы еліктемелерден қайтуымыз керек. Енді біз оны құралдар мен қаржы-қаражатты пайдалану және шаруашылықты жүргізудің үнемділігі мөлшері, сондай-ақ мемлекет тарапынан болатын байқауда өздігінше дамуға тиісті нарықтық экономикаға ықпал ету мен реттеудің қолайлы құралы ретінде қарауымыз керек.

Біздің пікірімізше, шоттардың Жұмыс жоспары меншіктің түріне карамай экономиканың барлық салаларындағы бухгалтерлік есепті біріктіріп және аталған компьютерлік бағдарламаға оның бірыңғай көшуіне ықпал ететін байланыстырушы күш болуы қажет.

Қорытындысында біздің бухгалтерлер мен педагогтарды бухгалтерлік есеп шоттарының Типтік жоспарынан Жұмыс жоспарына көшу жолдары туралы саябырландырғымыз келеді.

Студенттер мен оқытушыларға алдағы уақытта бухгалтерлік есепті оқытудың көрсетілген әдістемесін қолдануды жалғастыру, ал одан соң ұсынылған салыстырмалы кестеге сәйкес бірте-бірте шоттардың жұмыс жоспарына көшуді ұсынамыз.

Жоғарыда аталғандарды пайдалана отырып, біздер оқырмандарымыздың назарына бюджеттік жоспардан шоттардың Бас (Типтік) жоспарына және ХҚЕС шоттарына көшу кестесінің жаңа нұсқасын ұсынамыз (№ 4 қосымшаны қараңыз).

Одан басқа оқу материалдарын халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына жақындату және де оқу құралынан меңгерген материалдарды баянды ету мақсатында студенттерді Типтік жоспар бойынша (№ 1-№ 4 сызбаларда) көрсетілген бухгалтерлік проводкалардың құрылымын шоттардың Жұмыс жоспары бойынша қайта қарап шығуға шақырамыз (№ 5-№ 8 сызбаларды қараңыз).

Сондай-ақ бұрынғы ескі шоттар бойынша жазылған кітаптарды шығарып тастамай, керісінше, шоттардың Жұмыс жоспары, салыстырмалы кесте және ХҚЕС бойынша бухгалтерлік шоттарды жіктеудің №1а кестесін пайдалана отырып осы оқу материалы мен бұрынғы оқу құралдарын өздігінше халықаралық стандарттар бойынша өңдеуге кеңес береміз. Мұндай әдістеме бухгалтерлік есепті халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына ырғақты түрде көшіруге мүмкіндік береді.

Бұл Қазақстан экономикасының бүкіләлемдік қауымдастыққа енудің дұрыс бағытын тағы да дәлелдейді.

**Субъектілердің қаржы-шаруашылық қызметі
бухгалтерлік есеп шоттарының
Типтік жоспары
(банктерден басқа)**

Шоттың коды**1 БӨЛІМ. АЙНАЛЫМНАН ТЫС АКТИВТЕР**

	Шоттардың Типтік жоспары бойынша аталуы	Студенттер үшін шоттарды атаудың ұсынылатын түрі (ресми емес)
1	2	3
10	Материалдық емес активтер	Материалдық емес активтер
101	Лицензиялық келісімдер	Лицензиялық келісімдер
102	Бағдарламаларды қамтамасыз ету	Бағдарламаларды қамтамасыз ету
103	Патенттер	Патенттер
104	Ұйымдастыру шығындары	Ұйымдастыру шығындары
105	Гудвилл (Кәсіпорынның іскер байланыстарының шартты құны)	Гудвилл (Кәсіпорынның іскер байланыстарының шартты құны)
106	Басқа материалдық емес активтер	Басқа материалдық емес активтер
11	Материалдық емес активтердің амортизациясы	Материалдық емес активтердің амортизациясы
111	Материалдық емес активтердің амортизациясы – лицензиялық келісімдер	Лицензиялық келісімдердің амортизациясы
112	Материалдық емес активтердің амортизациясы – бағдарламаларды қамтамасыз ету	Бағдарламаларды қамтамасыз етудің амортизациясы
113	Материалдық емес активтердің амортизациясы – патенттер	Патенттердің амортизациясы
114	Материалдық емес активтердің амортизациясы – ұйымдастыру шығындары	Ұйымдастыру шығындарының амортизациясы
115	Материалдық емес активтердің амортизациясы – гудвилл	Гудвилл бойынша амортизация
116	Материалдық емес активтердің амортизациясы – басқа материалдық емес активтер	Басқа материалдық емес активтердің амортизациясы
12	Негізгі құралдар	Негізгі құралдар
121	Жер	Жер
122	Үйлер мен ғимараттар	Үйлер мен ғимараттар
123	Машиналар мен жабдықтар, беріліс құрылғылар	Машиналар мен жабдықтар, беріліс құрылғылар
124	Көлік құралдары	Көлік құралдары
125	Басқа негізгі құралдар	Басқа негізгі құралдар
126	Аяқталмаған өндіріс	Аяқталмаған өндіріс
13	Негізгі құралдардың тозуы	Негізгі құралдардың тозуы
131	Үйлер мен ғимараттардың тозуы	Үйлер мен ғимараттардың тозуы
132	Машиналар мен жабдықтар, беріліс құрылғылардың тозуы	Машиналар мен жабдықтар, беріліс құрылғылардың тозуы
133	Көлік құралдарының тозуы	Көлік құралдарының тозуы
134	Басқа негізгі құралдардың тозуы	Басқа негізгі құралдардың тозуы

14	Инвестициялар	Инвестициялар
141	Еншілес ұйымдарға инвестициялар	Еншілес ұйымдарға инвестициялар
142	Бағынышты ұйымдарға инвестициялар	Бағынышты ұйымдарға инвестициялар
143	Бірлесіп-бақыланатын заңды тұлғаларға инвестициялар	Бірлесіп-бақыланатын заңды тұлғаларға инвестициялар
144	Жылжымайтын мүлікке инвестициялар	Жылжымайтын мүлікке инвестициялар

2 БӨЛІМ. ТАУАР-МАТЕРИАЛДЫҚ ҚОРЛАР

20	Материалдар	Материалдар
201	Шикізат пен материалдар	Шикізат пен материалдар
202	Сатып алынған шалафабрикаттар мен жинақтау бұйымдары, конструкциялар мен тетіктер	Сатып алынған шалафабрикаттар мен жинақтау бұйымдары, конструкциялар мен тетіктер
203	Отын	Отын
204	Ыдыс және ыдыс материалдары	Ыдыс және ыдыс материалдары
205	Қосалқы бөлшектер	Қосалқы бөлшектер
206	Басқа материалдар	Басқа материалдар
207	Сыртқа өндеуге берілген материалдар	Сыртқа өндеуге берілген материалдар
208	Құрылыс және басқа материалдар	Құрылыс және басқа материалдар
21	Аяқталмаған өндіріс	Аяқталмаған өндіріс
211	Негізгі өндіріс	Негізгі өндіріс
212	Меншікті өндірістің шалафабрикаттары	Меншікті өндірістің шалафабрикаттары
213	Көмекші өндірістер	Көмекші өндірістер
22	Тауарлар	Тауарлар
221	Дайын өнім	Дайын өнім
222	Сатып алынған тауарлар	Сатып алынған тауарлар
223	Басқа тауарлар	Басқа тауарлар

3 БӨЛІМ. ДЕБИТОРЛЫҚ ҚАРЫЗ ЖӘНЕ БАСҚА АКТИВТЕР

30	Сатып алушылар мен тапсырысшылардың қарызы	Сатып алушылар мен тапсырысшылардың қарызы
301	Алуға тиіс шоттар	Сатып алушылар мен тапсырысшылар
302	Алынған вексельдер	Алынған вексельдер
303	Сатып алушылар мен тапсырысшылардың басқа қарыздары	Сатып алушылар мен тапсырысшылардың басқа қарыздары
31	Күмәнді борыштар бойынша резервтер	Күмәнді борыштар бойынша резервтер
311	Күмәнді борыштар бойынша резервтер	Күмәнді борыштар бойынша резервтер
32	Еншілес (бағынышты) ұйымдардың дебиторлық қарызы	Еншілес (бағынышты) ұйымдардың дебиторлық қарызы

321	Еншілес ұйымдардың дебиторлық қарызы	Еншілес ұйымдардың дебиторлық қарызы
322	Бағынышты ұйымдардың дебиторлық қарызы	Бағынышты ұйымдардың дебиторлық қарызы
323	Бірлесіп-бақыланатын заңды тұлғалардың дебиторлық қарызы	Бірлесіп-бақыланатын заңды тұлғалардың дебиторлық қарызы
33	Басқа дебиторлық қарыз	Басқа дебиторлық қарыз
331	Өтелуге тиіс қосымша құнға салынатын салық	Өтелуге тиіс қосымша құнға салынатын салық
332	Қаржыны пайдаланғаны үшін есептелген сыйақылар	Қаржыны пайдаланғаны үшін есептелген пайыздар
333	Қызметкерлердің және басқа адамдардың есепті қарыздары	Есепті және басқа тұлғалар
334	Басқалар, оның ішінде шағымдар бойынша қойылған алашақ қарыздар	Басқалар, оның ішінде шағымдар бойынша қойылған алашақ қарыздар
34	Алдағы кезендердің шығыстары	Алдағы кезендердің шығыстары
341	Сактандыру полисі	Сактандыру полисі
342	Жалгерлік төлемдері	Жалгерлік төлемдері
343	Алдағы кезендердің басқа шығыстары	Алдағы кезендердің басқа шығыстары
35	Берілген аванстар	Берілген аванстар
351	Тауар-материалдық қорларды жеткізіп беруге берілген аванстар	Тауар-материалдық қорларды жеткізіп беруге берілген аванстар
352	Жұмысты орындауға және қызмет көрсетуге берілген аванстар	Жұмысты орындауға және қызмет көрсетуге берілген аванстар
353	Басқа берілген аванстар	Басқа берілген аванстар

4 БӨЛІМ. ҚАРЖЫЛЫҚ ИНВЕСТИЦИЯЛАР МЕН АҚШАЛАР

40	Қаржылық инвестициялар	Қаржылық инвестициялар
401	Акциялар	Акциялар
402	Облигациялар	Облигациялар
403	Басқа қаржылай инвестициялар	Басқа қаржылай инвестициялар
41	Жолдағы ақшалар	Жолдағы ақшалар
411	Жолдағы ақшалар	Жолдағы ақшалар
42	Банктердегі арнаулы шоттардағы ақшалар	Банктердегі арнаулы шоттар
421	Аккредитивтердегі ақшалар	Аккредитивтер
422	Чек кітапшалардағы ақшалар	Чек кітапшалары
423	Банктердегі арнаулы шоттардағы ақшалар	Банктердегі арнаулы шоттар
424	Банктердегі басқа шоттардағы ақшалар	Банктердегі басқа шоттар
43	Валюталық шоттағы ақшалар	Валюталық шоттар
431	Ел ішіндегі валюталық шоттағы ақшалар	Ел ішіндегі валюталық шоттар
432	Шетелдердегі валюталық шоттағы ақшалар	Шетелдердегі валюталық шоттар
44	Есеп айырысу шотындағы ақшалар	Есеп айырысу шоты

441	Есеп айырысу шотындағы ақшалар	Есеп айырысу шоты
45	Кассадағы қолма-қол ақша	Касса
451	Кассадағы ұлттық валютадағы қолма-қол ақша	Ұлттық валюта кассасы
452	Кассадағы шетелдік валютадағы қолма-қол ақша	Шетелдік валюта кассасы

5 БӨЛІМ. МЕНШІКТІ КАПИТАЛ

50	Жарғылық капитал	Жарғылық капитал
501	Жай акциялар	Жай акциялар
502	Артықшылықты акциялар	Артықшылықты акциялар
503	Салымдар мен пайлар	Салымдар мен пайлар
51	Төленбеген капитал	Төленбеген капитал
511	Төленбеген капитал	Төленбеген капитал
52	Алынып тасталған капитал	Алынып тасталған капитал
521	Алынып тасталған капитал	Алынып тасталған капитал
53	Төленген қосымша капитал	Төленген қосымша капитал
531	Төленген қосымша капитал	Төленген қосымша капитал
54	Төленбеген қосымша капитал	Төленбеген қосымша капитал
541	Негізгі құралдарды қайта бағалаудан болған төленбеген қосымша капитал	Негізгі құралдарды қайта бағалау
542	Инвестияларды қайта бағалаудан болған төленбеген қосымша капитал	Инвестияларды қайта бағалау
543	Басқа активтерді қайта бағалаудан болған төленбеген қосымша капитал	Басқа активтерді қайта бағалау
55	Резервтік капитал	Резервтік капитал
551	Заңдармен бекітілген резервтік капитал	Заңдармен бекітілген резервтік капитал
552	Басқа резервтік капитал	Басқа резервтік капитал
56	Бөлінбеген табыс (жабылмаған залал)	Бөлінбеген табыс (жабылмаған залал)
561	Есепті жылдың бөлінбеген табысы (жабылмаған залалы)	Есепті жылдың бөлінбеген табысы (жабылмаған залалы)
562	Алдыңғы жылдардың бөлінбеген табысы (жабылмаған залалы)	Алдыңғы жылдардың бөлінбеген табысы (жабылмаған залалы)
57	Жиынтық табыс (залал)	Жиынтық табыс (залал)
571	Жиынтық табыс (залал)	Жиынтық табыс (залал)

6 БӨЛІМ. МІНДЕТТЕМЕЛЕР

60	Заемдер (несиелер)	Заемдер (несиелер)
601	Банктердің заемдері	Банктердің заемдері
602	Банктерден тыс мекемелерден алынған заемдер	Банктерден тыс мекемелерден алынған заемдер
603	Басқалар	Басқалар
61	Алдыңғы кезеңдердің табысы	Алдыңғы кезеңдердің табысы
611	Алдыңғы кезеңдердің табысы	Алдыңғы кезеңдердің табысы

62	Дивидендтер бойынша есеп айырысу	Дивидендтер бойынша есеп айырысу
621	Жай акциялар бойынша есеп айырысу	Жай акциялар бойынша есеп айырысу
622	Артықшылықты акциялар бойынша есеп айырысу	Артықшылықты акциялар бойынша есеп айырысу
623	Қатысушылардың табыстары бойынша есептер	Қатысушылардың табыстары бойынша есептер
63	Бюджетпен есеп айырысу	Бюджетпен есеп айырысу
631	Төленуге тиіс ағымдағы корпоративтік табыс салығы	Корпоративтік табыс салығы
632	Кейінге қалдырылған корпоративтік табыс салығы	Кейінге қалдырылған корпоративтік табыс салығы
633	Қосымша құнға салынатын салық	Қосымша құнға салынатын салық
634	Акциздер	Акциздер
635	Әлеуметтік салық	Әлеуметтік салық
636	Жер салығы	Жер салығы
637	Мүлік салығы	Мүлік салығы
638	Көлік құралдарына салық	Көлік құралдарына салық
639	Басқа салықтар мен алымдар және бюджетке міндетті төлемдер	Басқа салықтар мен алымдар және бюджетке міндетті төлемдер
64	Еншілес (бағынышты) ұйымдарға кредиторлық қарыз	Еншілес (бағынышты) ұйымдарға кредиторлық қарыз
641	Еншілес ұйымдарға кредиторлық қарыз	Еншілес ұйымдарға кредиторлық қарыз
642	Бағынышты ұйымдарға кредиторлық қарыз	Бағынышты ұйымдарға кредиторлық қарыз
643	Бірлесіп-бақыланатын заңды тұлғаларға қарыз	Бірлесіп-бақыланатын заңды тұлғаларға қарыз
65	Кепілдік және шартты міндеттемелер	Кепілдік және шартты міндеттемелер
651	Кепілдік міндеттелер	Кепілдік міндеттелер
652	Шартты міндеттемелер	Шартты міндеттемелер
66	Алынған аванстар	Алынған аванстар
661	Тауар-материалдық қорларды жеткізіп беруге алынған аванстар	Тауар-материалдық қорларды жеткізіп беруге алынған аванстар
662	Жұмыстарды орындау және қызметтер көрсетуге алынған аванстар	Жұмыстарды орындау және қызметтер көрсетуге алынған аванстар
663	Басқа алынған аванстар	Басқа алынған аванстар
67	Жеткізушілер және мердігерлермен есеп айырысу	Жеткізушілер және мердігерлермен есеп айырысу
671	Төлеуге тиісті шоттар	Жеткізушілер және мердігерлер
68	Басқа кредиторлық қарыздар мен есептелген сомалар	Басқа кредиторлық қарыздар мен есептелген сомалар
681	Қызметкерлермен еңбек ақысы бойынша есеп айырысу	Қызметкерлердің еңбек ақысы
682	Лауазымды адамдарға қарыз	Лауазымды адамдарға қарыз
683	Жалгерлік міндеттемелері	Жалгерлік міндеттемелері
684	Қаржыны пайдалағаны үшін төлеуге тиісті есептелген сыйақылар	Қаржыны пайдалағаны үшін төлеуге тиісті есептелген проценттер

685	Қызметкерлердің демалысы бойынша есептелген қарыз	Қызметкерлердің демалысы бойынша есептелген қарыз
686	Жинақтаушы зейнетақы қоры бойынша есеп айырысулар	Жинақтаушы зейнетақы қоры бойынша есеп айырысулар
687	Басқалар	Басқа кредиторлық қарыздар

7 БӨЛІМ. ТАБЫСТАР

70	Негізгі қызметтен түскен табыс	Негізгі қызметтен түскен табыс
701	Дайын өнімді (тауарлар, атқарылған жұмыстар, өтелген қызметтер) өткізуден түскен табыс	Дайын өнімді (тауарлар, атқарылған жұмыстар, өтелген қызметтер) өткізуден түскен табыс
71	Сатылған тауарларды қайтару және сату жеңілдігі, сондай-ақ бағаны түсіру	Сатылған тауарларды қайтару және сату жеңілдігі, сондай-ақ бағаны түсіру
711	Сатылған тауарларды қайтару	Сатылған тауарларды қайтару
712	Сату жеңілдігі	Сату жеңілдігі
713	Бағаны түсіру	Бағаны түсіру
72	Негізгі емес қызметтен түскен табыс	Негізгі емес қызметтен түскен табыс
721	Материалдық емес активтердің есептен шығуынан түскен табыс	Материалдық емес активтердің есептен шығуынан түскен табыс
722	Негізгі құралдардың есептен шығуынан түскен табыс	Негізгі құралдардың есептен шығуынан түскен табыс
723	Инвестициялардың, қаржылай инвестициялардың пайдаланылуынан түскен табыс	Инвестициялардың, қаржылай инвестициялардың пайдаланылуынан түскен табыс
724	Акциялар бойынша дивидендтер және қаржыларды пайдаланғаны үшін есептелген сыйақы сипатында түскен табыс	Акциялар бойынша дивидендтер және қаржыларды пайдаланғаны үшін есептелген проценттер сипатында түскен табыс
725	Бағамдық айырмадан түскен табыс	Бағамдық айырмадан түскен табыс
726	Өкіметтің атқарушы органдарының субсидиялары	Өкіметтің атқарушы органдарының субсидиялары
727	Негізгі емес қызметтен түскен басқа табыстар	Негізгі емес қызметтен түскен басқа табыстар

8 БӨЛІМ. ШЫҒЫСТАР

80	Өткізілген тауарлардың (жұмыстар, қызметтер) өзіндік құны	Өткізілген тауарлардың (жұмыстар, қызметтер) өзіндік құны
801	Өткізілген дайын өнімнің (тауарлар, орындалған жұмыстар, атқарылған қызметтер) өзіндік құны	Өткізілген дайын өнімнің (тауарлар, орындалған жұмыстар, атқарылған қызметтер) өзіндік құны
81	Дайын өнім, тауарларды (жұмыстар, қызметтер) өткізу бойынша шығыстар	Дайын өнім, тауарларды (жұмыстар, қызметтер) өткізу бойынша шығыстар

811	Дайын өнім, тауарларды (жұмыстар, қызметтер) өткізу бойынша шығыстар	Дайын өнім, тауарларды (жұмыстар, қызметтер) өткізу бойынша шығыстар
82	Жалпы және әкімшілік шығыстар	Жалпы және әкімшілік шығыстар
821	Жалпы және әкімшілік шығыстар	Жалпы және әкімшілік шығыстар
83	Қаржыны пайдаланғаны үшін сыйақы сипатында есептелген шығыстар	Қаржыны пайдаланғаны үшін проценттер сипатында есептелген шығыстар
831	Қаржыны пайдаланғаны үшін сыйақы сипатында есептелген шығыстар	Қаржыны пайдаланғаны үшін пайыздар сипатында есептелген шығыстар
84	Негізгі емес қызмет бойынша шығыстар	Негізгі емес қызмет бойынша шығыстар
841	Материалдық емес активтердің есептен шығуы бойынша шығыстар	Материалдық емес активтердің есептен шығуы бойынша шығыстар
842	Негізгі құралдардың есептен шығуы бойынша шығыстар	Негізгі құралдардың есептен шығуы бойынша шығыстар
843	Инвестициялардың, қаржылай инвестициялардың пайдаланылуымен байланысты шығыстар	Инвестициялардың, қаржылай инвестициялардың пайдаланылуымен байланысты шығыстар
844	Бағамдық айырма бойынша шығыстар	Бағамдық айырма бойынша шығыстар
845	Негізгі емес қызметі бойынша басқа шығыстар	Негізгі емес қызметі бойынша басқа шығыстар
85	Корпоративтік табыс салығы бойынша шығыстар	Корпоративтік табыс салығы бойынша шығыстар
851	Корпоративтік табыс салығы бойынша шығыстар	Корпоративтік табыс салығы бойынша шығыстар
86	Төтенше жағдайлар мен тоқтатылған операциялардан түскен табыс (залал)	Төтенше жағдайлар мен тоқтатылған операциялардан түскен табыс (залал)
861	Зілзала апаттарынан болған өтелмейтін залал	Зілзала апаттарынан болған өтелмейтін залал
862	Зілзала апаттарынан түскен табыс (залал)	Зілзала апаттарынан түскен табыс (залал)
863	Тоқтатылған операциялардан түскен табыс (залал)	Тоқтатылған операциялардан түскен табыс (залал)
864	Төтенше жағдайлар мен тоқтатылған операциялардан түскен басқа табыс (залал)	Төтенше жағдайлар мен тоқтатылған операциялардан түскен басқа табыс (залал)
87	Басқа ұйымдардағы үлестік қатысудан түскен табыс (залал)	Басқа ұйымдардағы үлестік қатысудан түскен табыс (залал)
871	Басқа ұйымдардағы үлестік қатысудан түскен табыс (залал)	Басқа ұйымдардағы үлестік қатысудан түскен табыс (залал)

9 БӨЛІМ. ӨНДІРІСТІК ЕСЕП ШОТТАРЫ

90	Негізгі өндіріс	Негізгі өндіріс
900	Негізгі өндіріс	Негізгі өндіріс
901	Материалдар	Материалдар
902	Өндірістік жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу	Өндірістік жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу
903	Еңбек ақыдан бөлінген қаржы	Еңбек ақыдан бөлінген қаржы
904	Үстеме шығыстар	Үстеме шығыстар
91	Меншікті өндірістің шалафабрикаттары	Меншікті өндірістің шалафабрикаттары
910	Меншікті өндірістің шалафабрикаттары	Меншікті өндірістің шалафабрикаттары
911	Материалдар	Материалдар
912	Өндірістік жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу	Өндірістік жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу
913	Еңбек ақыдан бөлінген қаржы	Еңбек ақыдан бөлінген қаржы
914	Үстеме шығыстар	Үстеме шығыстар
92	Көмекші өндіріс	Көмекші өндіріс
920	Көмекші өндіріс	Көмекші өндіріс
921	Материалдар	Материалдар
922	Өндірістік жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу	Өндірістік жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу
923	Еңбек ақыдан бөлінген қаржы	Еңбек ақыдан бөлінген қаржы
924	Үстеме шығыстар	Үстеме шығыстар
93	Үстеме шығыстар	Үстеме шығыстар
930	Үстеме шығыстар	Үстеме шығыстар
931	Материалдар	Материалдар
932	Өндірістік жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу	Өндірістік жұмысшылардың еңбегіне ақы төлеу
933	Еңбек ақыдан бөлінген қаржы	Еңбек ақыдан бөлінген қаржы
934	Негізгі құралдарды жөндеу	Негізгі құралдарды жөндеу
935	Негізгі құралдардың тозуы және материалдық емес активтердің амортизациясы	Негізгі құралдардың тозуы және материалдық емес активтердің амортизациясы
936	Коммуналдық қызметтер	Коммуналдық қызметтер
937	Жалгерлік төлемдері	Жалгерлік төлемдері
938	Басқалар	Басқалар

**10 БӨЛІМ. БАЛАНСҚА КЕЛТІРУ ЕСЕПТЕМЕСІ
(БАЛАНСТАН ТЫС ШОТТАР)**

001	Жалдағы негізгі құралдар
002	Жауапты сақтауға қабылданған тауарлық-материалдық бағалы заттар
003	Өндеуге сырттан қабылданған материалдар
004	Бағалап сату үшін қабылданған тауарлар
005	Құрастыру үшін қабылданған жабдықтар
006	Қатаң есептелетін бланкілер
007	Төлеуге шамасы жоқ дебиторлардың шығынға жазылған борыштары
008	Алынған міндеттемелер мен төлеулердің қамтылуы
009	Берілген міндеттемелер мен төлеулердің қамтылуы
014	Тұрғын үйлер қорының тозуы
015	Сыртқы көркейту және сол сияқты басқа объектілердің тозуы
016	Жалдағы негізгі құралдардың тозуы
017	Жалдағы материалдық емес активтердің амортизациясы
021	Жалға берілген негізгі құралдар

Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына сәйкес қаржылық есептілікті жасайтын ұйымдар үшін бухгалтерлік есеп шоттарының жұмыс жоспарын әзірлеу жөніндегі Нұсқаулыққа (негізге) № 2 қосымша

Бухгалтерлік есеп шоттарының жұмыс жоспарының синтетикалық шоттары топтарының тізбесі

1 бөлім. Қысқа мерзімді активтер

1000 Ақша қаражаттары

- 1010 Кассадағы теңгемен ақша қаражаты
- 1020 Кассадағы валютамен ақша қаражаты
- 1030 Жолдағы ақша теңгемен қаражаты
- 1040 Ағымдағы банктік шоттардағы теңгемен ақша қаражаты
- 1050 Ағымдағы банктік шоттардағы валютамен ақша қаражаты
- 1060 Депозиттік банк шоттарындағы ақша қаражаты
- 1070 Арнайы шоттардағы ақша қаражаты

1100 Қысқа мерзімді қаржы инвестициялары

- 1110 Қысқа мерзімді ұсынылған қарыздар
- 1120 Сауда үшін арналған қысқа мерзімді қаржы активтер
- 1130 Өтеуге үшін ұсталатын қысқа мерзімді инвестициялар
- 1140 Сату үшін қолда бар қысқа мерзімді қаржы инвестициялары
- 1150 Өзге қысқа мерзімді қаржы инвестициялары

1200 Қысқа мерзімді дебиторлық берешек

- 1210 Сатып алушылар мен тапсырысшылардың қысқа мерзімді дебиторлық берешегі
- 1220 Еншілес ұйымдардың қысқа мерзімді дебиторлық берешегі
- 1230 Қауымдастырылған және бірлескен ұйымдардың қысқа мерзімді дебиторлық берешегі
- 1240 Филиалдар мен құрылымдық бөлімшелердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі
- 1250 Қызметкерлердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі

- 1260 Жалдау бойынша қысқа мерзімді дебиторлық берешек
- 1270 Алуға тиіс қысқа мерзімді сыйақылар
- 1280 Өзге қысқа мерзімді дебиторлық берешек
- 1290 Күмәнді талаптар бойынша резерв

1300 Қорлар

- 1310 Шикізат пен материалдар
- 1320 Дайын өнім
- 1330 Тауарлар
- 1340 Аяқталмаған өндіріс
- 1350 Өзге қорлар
- 1360 Қорларды есептен шығару бойынша резерв

1400 Ағымдағы салық активтері

- 1410 Корпоративтік табыс салығы
- 1420 Қосылған құн салығы
- 1430 Өзге салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер

1500 Сатуға арналған ұзақ мерзімді активтер

- 1510 Сатуға арналған ұзақ мерзімді активтер
- 1520 Сатуға арналған істен шығатын топтар

1600 Өзге қысқа мерзімді активтер

- 1610 Берілген қысқа мерзімді аванстар
- 1620 Алдағы кезеңдердің шығыстары
- 1630 Өзге қысқа мерзімді активтер

1 бөлім. Ұзақ мерзімді активтер

2000 Ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар

- 2010 Ұзақ мерзімді берілген қарыздар
- 2020 Өтеуге дейін ұсталатын ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар
- 2030 Сатуға арналған қолда бар ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар

2040 Өзге ұзақ мерзімді қаржылық активтер

2100 Ұзақ мерзімді дебиторлық берешек

- 2110 Сатып алушылар мен тапсырысшылардың ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі
- 2120 Еншілес ұйымдардың ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі
- 2130 Қауымдастырылған және бірлескен ұйымдардың ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі
- 2140 Филиалдар мен құрылымдық бөлімшелердің ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі
- 2150 Қызметкерлердің ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі
- 2160 Жалдау бойынша ұзақ мерзімді дебиторлық берешек
- 2170 Алуға арналған ұзақ мерзімді сыйақылар
- 2180 Өзге ұзақ мерзімді дебиторлық берешек

2200 Үлестік қатысу әдісімен есепке алынатын инвестициялар

2210 Үлестік қатысу әдісімен есепке алынатын инвестициялар

2300 Жылжымайтын мүлікке инвестициялар

- 2310 Жылжымайтын мүлікке инвестициялар
- 2320 Жылжымайтын мүлікке инвестициялардың амортизациясы және құнсыздануы

2400 Негізгі құралдар

- 2400 Негізгі құралдар
- 2410 Негізгі құралдар
- 2420 Негізгі құралдардың амортизациясы және құнсыздануы

2500 Биологиялық активтер

- 2510 Өсімдіктер
- 2520 Жануарлар

2600 Барлау және бағалау активтері

- 2610 Барлау және бағалау активтері
- 2620 Барлау және бағалау активтерінің амортизациясы және құнсыздануы

2700 Материалдық емес активтер

- 2710 Гудвилл
- 2720 Гудвиллдің құнсыздануы
- 2730 Өзге материалдық емес активтер
- 2740 Өзге материалдық емес активтер амортизациясы және құнсыздануы

2800 Кейінге қалдырылған салықтық активтер

- 2810 Корпорациялық табыс салығы бойынша кейінге қалдырылған салықтық активтер

2900 Өзге ұзақ мерзімді активтер

- 2910 Берілген ұзақ мерзімді аванстар
- 2920 Алдағы кезеңдердің шығыстары
- 2930 Аяқталмаған құрылыс
- 2940 Өзге ұзақ мерзімді активтер

3 бөлім. Қысқа мерзімді міндеттемелер

3000 Қысқа мерзімді қаржы міндеттемелері

- 3010 Қысқа мерзімді банктік қарыз
- 3020 Қысқа мерзімді алынған қарыз
- 3030 Қатысушылардың дивидендтері және кірістері бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек
- 3040 Ұзақ мерзімді қаржы міндеттемелерінің ағымдағы бөлігі
- 3050 Өзге қысқа мерзімді қаржы міндеттемелері

3100 Салықтар бойынша міндеттемелер

- 3110 Төлеуге тиісті корпорациялық табыс салығы

- 3120 Жеке табыс салығы
- 3130 Қосылған құн салығы
- 3140 Акциздер
- 3150 Әлеуметтік салық
- 3160 Жер салығы
- 3170 Көлік құралдары салығы
- 3180 Мүлік салығы
- 3190 Өзге салықтар
- 3200 Басқа да міндетті және ерікті төлемдер бойынша міндеттемелер**
- 3210 Әлеуметтік сақтандыру бойынша міндеттемелер
- 3220 Зейнетақы аударымдары бойынша міндеттемелер
- 3230 Басқа міндетті төлемдер бойынша өзге міндеттемелер
- 3240 Басқа ерікті төлемдер бойынша өзге міндеттемелер

3300 Қысқа мерзімді кредиторлық берешек

- 3310 Жеткізушілер мен мердігерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек
- 3320 Еншілес ұйымдарға берілетін қысқа мерзімді кредиторлық берешек
- 3330 Қауымдастырылған және бірлескен ұйымдарға қысқа мерзімді кредиторлық берешек
- 3340 Филиалдарға және құрылымдық бөлімшелерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек
- 3350 Еңбекақы төлеу бойынша қысқа мерзімді берешек
- 3360 Жалдау бойынша қысқа мерзімді берешек
- 3370 Ұзақ мерзімді кредиторлық берешектің ағымдағы бөлігі
- 3380 Төлеуге тиіс мерзімді сыйақылар
- 3390 Өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек

3400 Қысқа мерзімді бағалау міндеттемелері

- 3410 Қысқа мерзімді кепілдік міндеттемелер
- 3420 Заңды наразылықтар бойынша қысқа мерзімді міндеттемелер
- 3430 Қызметкерлерге сыйақылар бойынша қысқа мерзімді бағалау міндеттемелері
- 3440 Өзге қысқа мерзімді бағалау міндеттемелері

3500 Өзге қысқа мерзімді міндеттемелер

- 3510 Алынған қысқа мерзімді аванстар
- 3520 Алдағы кезеңдердің кірістері
- 3530 Сатуға арналған істен шығатын топтың міндеттемелері
- 3540 Өзге қысқа мерзімді міндеттемелер

4 бөлім. Ұзақ мерзімді міндеттемелер

4000 Ұзақ мерзімді қаржылық міндеттемелер

- 4010 Ұзақ мерзімді банктік қарыздар
- 4020 Ұзақ мерзімді алынған қарыздар
- 4030 Өзге ұзақ мерзімді қаржылық міндеттемелер

4100 Ұзақ мерзімді кредиторлық берешек

- 4110 Жеткізушілер мен мердігерлерге берілетін ұзақ мерзімді берешек
- 4120 Еншілес ұйымдарға берілетін ұзақ мерзімді кредиторлық берешек
- 4130 Қауымдастырылған және бірлескен ұйымдарға берілетін ұзақ мерзімді кредиторлық берешек
- 4140 Филиалдар мен құрылымдық бөлімшелерге берілетін ұзақ мерзімді кредиторлық берешек
- 4150 Жалдау бойынша ұзақ мерзімді берешек
- 4160 Төлеуге арналған ұзақ мерзімді сыйақылар
- 4170 Өзге ұзақ мерзімді кредиторлық берешек

4200 Ұзақ мерзімді бағалау міндеттемелері

- 4210 Ұзақ мерзімді кепілгерлік міндеттемелер
- 4220 Заңды наразылықтар бойынша ұзақ мерзімді бағалау міндеттемелері
- 4230 Қызметкерлерге сыйақылар бойынша ұзақ мерзімді бағалау міндеттемелері
- 4240 Өзге ұзақ мерзімді бағалау міндеттемелері

4300 Кейінге қалдырылған салықтық міндеттемелер

4310 Корпорациялық табыс салығы бойынша кейінге қалдырылған салықтық міндеттемелер

4400 Өзге ұзақ мерзімді міндеттемелер

4410 Алынған ұзақ мерзімді аванстар
4420 Алдағы кезеңдердің кірістері
4430 Өзге ұзақ мерзімді міндеттемелер

5 бөлім. Капитал мен резервтер

5000 Шығарылған капитал

5010 Жарияланған капитал
5020 Төленбеген капитал

5100 Эмиссиялық кіріс

5110 Эмиссиялық кіріс

5200 Сатып алынған жеке меншік үлестік аспаптар

5210 Сатып алынған жеке меншік үлестік аспаптар

5300 Резервтер

5310 Құрылтай құжаттарында белгіленген резервтік капитал
5320 Қайта бағалауға арналған резерв
5330 Шетелдік валютаны қайта есептеуге арналған резерв
5340 Басқа да резервтер

5400 Бөлінбеген кіріс (жабылмаған залал)

5410 Есепті жылдың пайдасы (залалы)
5420 Есеп саясатының өзгеруі нәтижесінде пайданы (залады) түзету
5430 Өткен жылдардағы пайда (пайда)

6 бөлім. Кірістер

6000 Өнімдерді сатудан және қызмет көрсетуден алынатын кіріс

- 6010 Өнімдерді сатудан және қызмет көрсетуден алынатын кіріс
- 6020 Сатылған өнімді қайтару
- 6030 Бағадан және сатудан түсетін жеңілдіктер

6100 Қаржыландырудан түскен кіріс

- 6110 Сыйақылар бойынша кірістер
- 6120 Дивидендтер бойынша кірістер
- 6130 Қаржылық жалдау бойынша кірістер
- 6140 Инвестициялық жылжымайтын мүлік операцияларынан алынатын кіріс
- 6150 Қаржылық аспаптардың әділ құнын өзгертуден түскен кірістер
- 6160 Қаржыландырудан түсетін басқа да кірістер

6200 Басқа да кірістер

- 6210 Активтердің шығуынан түскен кірістер
- 6220 Өтеусіз алынған активтерден алынатын кірістер
- 6230 Мемлекеттік субсидиялардан алынатын кірістер
- 6240 Құнсызданудан залалды қалпына келтіруден алынатын кірістер
- 6250 Бағамдық айырмадан түскен кірістер
- 6260 Операциялық жалдаудан түскен кірістер
- 6270 Биологиялық активтердің әділ құнын өзгертуден түскен кірістер
- 6280 Басқа да кірістер

6300 Қысқартылған қызметпен байланысты кірістер

- 6310 Қысқартылған қызметпен байланысты кірістер

6400 Үлестік қатысу әдісі бойынша есепке ескерілетін ұйымдар пайдасының үлесі

- 6410 Қауымдастырылған ұйымдардың пайда үлесі
- 6420 Бірлескен ұйымдардағы пайданың үлесі

7 бөлім. Шығыстар

7000 Өткізілген өнімнің және көрсетілген қызметтердің өзіндік құны

7010 Өткізілген өнімнің және көрсетілген қызметтердің өзіндік құны

7100 Өнімдерді сату және қызметтер көрсету бойынша шығыстар

7110 Өнімдерді сату және қызметтер көрсету бойынша шығыстар

7200 Әкімшілік шығыстар

7210 Әкімшілік шығыстар

7300 Қаржыландыруға арналған шығыстар

7310 Сыйақылар бойынша шығыстар

7320 Қаржылық жалдау бойынша пайыздарды төлеуге арналған шығыстар

7330 Қаржылық аспаптардың әділ құнын өзгертуден алынатын шығыстар

7340 Қаржыландыруға арналған басқа да шығыстар

7400 Басқа да шығыстар

7410 Активтердің шығуынан алынатын шығыстар

7420 Активтердің құнсыздануынан түсетін шығыстар

7430 Бағамдық айырма бойынша шығыстар

7440 Резервті құру және үмітсіз талаптарды есептен шығару бойынша шығыстар

7450 Операциялық жалдау бойынша шығыстар

7460 Биологиялық активтердің әділ құнын өзгертуден түсетін шығыстар

7470 Басқа да шығыстар

7500 Қысқартылған қызметпен байланысты шығыстар

- 7510 Қысқартылған қызметпен байланысты шығыстар
- 7600 Үлестік қатысу әдісімен ескерілетін ұйымдардың залалындағы үлес
- 7610 Қауымдастырылған ұйымдардың залалындағы үлес
- 7620 Бірлескен ұйымдардың залалындағы үлес

7700 Корпорациялық табыс салығы бойынша шығыстар

- 7710 Корпорациялық табыс салығы бойынша шығыстар

8 бөлім. Өндірістік есепке алу шоттары

- 8000 Өндірістік есепке алу шоттары
- 8010 Негізгі өндіріс
- 8020 Меншікті өндірістің жартылай фабрикаттары
- 8030 Қосалқы өндірістер
- 8040 Үстеме шығыстар

Р/с №	Актив / пассив	Шоттар (ХҚЕС)	Шоттың атауы	Талдама	Шоттар (ҚБЕС)
1	2	3	4	5	6
1 бөлім. Қысқа мерзімді активтер					
	<i>Актив</i>	<i>1000</i>	Ақша қаражаттары		
1	Актив	1010	Кассадағы теңгемен ақша қаражаты		451
2	Актив	1020	Кассадағы валютамен ақша қаражаты	- валюта түрлері бойынша	452
3	Актив	1030	Жолдағы теңгемен ақша қаражаты		411
4	Актив	1040	Ағымдағы банктік шоттардағы теңгемен ақша қаражаттары	- ағымдағы шоттар түрлері бойынша	441
5	Актив	1050	Ағымдағы банктік шоттардағы валютамен ақша қаражаттары	- валюта түрлері бойынша	431
6	Актив	1060	Депозиттік банктік шоттардағы ақша қаражаты		441
7	Актив	1070	Арнайы шоттардағы ақша қаражаттары	- аккредитивтердің түрлері бойынша	421-423
	<i>Актив</i>	<i>1100</i>	Қысқа мерзімді қаржылық инвестициялары		
8	Актив	1110	Қысқа мерзімді ұсынылған қарыздар	- ұйымдар бойынша	403
9	Актив	1120	Сауда үшін арналған қысқа мерзімді қаржы активтер	- ұйымдар бойынша	
10	Актив	1130	Өтеуге дейін ұсталатын қысқа мерзімді инвестициялар	- акция түрлері бойынша	402,302
11	Актив	1140	Сату үшін қолда бар қысқа мерзімді қаржы инвестициялары	- акция түрлері бойынша	402,302
12	Актив	1150	Өзге қысқа мерзімді қаржы инвестициялар	- түрлері бойынша	401,403

	<i>Актив</i>	<i>1200</i>	<i>Қысқа мерзімді дебиторлық берешек</i>		
13	Актив	1210	Сатып алушылар мен тапсырысшылардың қысқа мерзімді дебиторлық берешегі	-сатып алушылар мен тапсырысшылар бойынша	301,303
14	Актив	1220	Еншілес ұйымдардың қысқа мерзімді дебиторлық берешегі	-еншілес ұйымдар бойынша	321-323
15	Актив	1230	Қауымдастырылған және бірлескен ұйымдардың қысқа мерзімді дебиторлық берешегі	-ұйымдар бойынша	
16	Актив	1240	Филиалдар мен құрылымдық бөлімшелердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі	-бөлімшелер бойынша	
17	Актив	1250	Қызметкерлердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі		333
18	<i>Актив</i>	<i>1251</i>	<i>-қызметкерлердің жалақы жөніндегі берешегі</i>	<i>-қызметкерлер бойынша</i>	<i>333/01</i>
19	<i>Актив</i>	<i>1252</i>	<i>-есеп беретін сомалар бойынша берешек</i>	<i>-қызметкерлер бойынша</i>	<i>333/02</i>
20	<i>Актив</i>	<i>1253</i>	<i>-берілген сомалар бойынша берешек</i>	<i>-қызметкерлер бойынша</i>	<i>333/03</i>
21	<i>Актив</i>	<i>1254</i>	<i>-қызметкерлердің жетіспеушіліктері бойынша берешегі</i>	<i>-қызметкерлер бойынша</i>	<i>333/04</i>
22	<i>Актив</i>	<i>1255</i>	<i>-қызметкерлердің өзге берешектері (ұрлау, бүлдіру, материалдық залал және т.б.)</i>	<i>-қызметкерлер бойынша</i>	<i>333/05</i>
23	Актив	1260	Жалдау бойынша қысқа мерзімді дебиторлық берешек	-жалдау түрлері бойынша	342
24	Актив	1270	Алуға арналған қысқа мерзімді сыйақылар	-түрлері бойынша	332
25	Актив	1280	Өзге қысқа мерзімді дебиторлық берешек	-түрлері бойынша	334
26	Актив	1290	Күмәнді талаптар бойынша резерв		311
	<i>Актив</i>	<i>1300</i>	<i>Қорлар</i>		
27	Актив	1310	Шикізат және материалдар	-сақтау орындары бойынша	201
28	Актив	1311	Сатып алынатын жартылай фабрикаттар және жиынтықтаушы бұйымдар	-сақтау орындары бойынша	202
29	Актив	1312	Отын	-сақтау орындары бойынша	203
30	Актив	1313	Ыдыс және ыдыстық материалдар	-сақтау орындары бойынша	204
31	Актив	1314	Қосалқы бөлшектер	-сақтау орындары бойынша	205
32	Актив	1315	Өзге материалдар	-сақтау орындары бойынша	206

33	Актив	1316	Ұқсатуға берілген материалдар	-сақтау орындары бойынша	207
34	Актив	1317	Құрылыс материалдары және басқалар	-сақтау орындары бойынша	208
35	Актив	1320	Дайын өнім	-сақтау орындары бойынша	221
36	Актив	1330	Тауарлар	-сақтау орындары бойынша	222,223
37	Актив	1331	Қоймадағы тауарлар	-сақтау орындары бойынша	222-1
38	Актив	1332	Саудадағы тауарлар	-сақтау орындары бойынша	222-2
39	Актив	1333	Тауарларға қойылған үстеме баға	-сақтау орындары бойынша	222-3
40	Актив	1334	Тауардың бағасындағы ҚҚС-ы	-сақтау орындары бойынша	222-4
41	Актив	1340	Аяқталмаған өндіріс	-сақтау орындары бойынша	211-213
42	Актив	1350	Өзге қорлар	-сақтау орындары бойынша	
43	Актив	1360	Қорларды есептен шығару бойынша резерв	-сақтау орындары бойынша	
	Актив	1400	<u>Ағымдағы салық активтері</u>		
44	Актив	1410	Корпорациялық табыс салығы		334/01
45	Актив	1420	ҚҚС		331
46	Актив	1430	Өзге салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер		334/02
	Актив	1500	<u>Сатуға арналған ұзақ мерзімді активтер</u>		
47	Актив	1510	Сатуға арналған ұзақ мерзімді активтер	-объектілер бойынша	
48	Актив	1520	Сатуға арналған істен шығатын топтар	-топтар бойынша	
	Актив	1600	<u>Өзге қысқа мерзімді активтер</u>		
49	Актив	1610	Берілген қысқа мерзімді аванстар	-жеткізушілер, мердігерлер бойынша	351-353
50	Актив	1620	Алдағы кезендердің шығыстары	-шығыстардың түрлері бойынша	343
51	Актив	1630	Өзге қысқа мерзімді активтер	-активтердің түрлері бойынша	342

2 бөлім. Ұзақ мерзімді активтер

	<i>Актив</i>	<i>2000</i>	<i>Ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар</i>		
52	Актив	2010	Ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар	-кәсіпорындар бойынша	403
53	Актив	2020	Өтуге дейін ұсталатын ұзақ мерзімді инвестициялар	-акциялардың түрлері бойынша	402,302
54	Актив	2030	Ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар	-акциялардың түрлері бойынша	402,302
55	Актив	2040	Ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар	-түрлері бойынша	401,403
	<i>Актив</i>	<i>2100</i>	<i>Ұзақ мерзімді дебиторлық берешек</i>		
56	Актив	2110	Сатып алушылар мен тапсырысшылардың ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі	-сатып алушылар бойынша	301
57	Актив	2120	Еншілес ұйымдардың ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі	-еншілес ұйымдар бойынша	321-323
58	Актив	2130	Қауымдастырылған және бірлескен ұйымдардың ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі	-ұйымдар бойынша	
59	Актив	2140	Филиалдар мен құрылымдық бөлімшелердің ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі	-бөлімшелер бойынша	
60	Актив	2150	Қызметкерлердің ұзақ мерзімді дебиторлық берешегі	-қызметкерлер бойынша	333
61	Актив	2151	-қызметкерлердің жалақы жөніндегі берешегі	-қызметкерлер бойынша	333/01
62	Актив	2152	-есеп беретін сомалар бойынша берешек	-қызметкерлер бойынша	333/02
63	Актив	2153	-берілген сомалар бойынша берешек	-қызметкерлер бойынша	333/03
64	Актив	2154	-қызметкерлердің жетіспеушіліктері бойынша берешегі	-қызметкерлер бойынша	333/04
65	Актив	2155	-қызметкерлердің өзге берешектері (ұрлау, бүлдіру, материалдық залал және т.б.)	-қызметкерлер бойынша	333/05
66	Актив	2160	Жалдау бойынша ұзақ мерзімді дебиторлық берешек	-жалдау түрлері бойынша	342
67	Актив	2170	Алуға арналған ұзақ мерзімді сыйақылар	-түрлері бойынша	332

68	Актив	2180	Өзге ұзақ мерзімді дебиторлық берешек	-түрлері бойынша	334
	Актив	2200	<u>Үлестік қатысу әдісімен есепке алынатын инвестициялар</u>		
69	Актив	2210	Үлестік қатысу әдісімен есепке алынатын инвестициялар	-ұйымдар бойынша	
	Актив	2300	<u>Жылжымайтын мүлікке инвестициялар</u>		
70	Актив	2310	Жылжымайтын мүлікке инвестициялар	-объектілер бойынша	144
71	Актив	2320	Жылжымайтын мүлікке инвестициялардың амортизациясы және құнсыздануы	-объектілер бойынша	
	Актив	2400	<u>Негізгі құралдар</u>		
72	Актив	2410	Негізгі құралдар		121-125
73	Актив	2411	<i>Жер</i>	-объектілер бойынша	121
74	Актив	2412	<i>Ғимараттар</i>	-объектілер бойынша	122
75	Актив	2413	<i>Машиналар мен жабдықтар</i>	-объектілер бойынша	123
76	Актив	2414	<i>Көлік құралдары</i>	-объектілер бойынша	124
77	Актив	2415	<i>Компьютерлер, перифериялық қондырғылар және деректерді өңдеу жөніндегі жабдық</i>	-объектілер бойынша	123
78	Актив	2416	<i>Кеңсе жиһазы</i>	-объектілер бойынша	125
79	Актив	2417	<i>Өндірістік құрал-саймандар мен керек-жарақтар</i>	-объектілер бойынша	125
80	Пассив	2420	Негізгі құралдардың амортизациясы және құнсыздануы		
81	Пассив	2421	Тозуы	-пайдалану орындары бойынша	131
82	Пассив	2422	Ғимараттардың құнсыздануы		-
83	Пассив	2423	Машиналар мен жабдықтардың тозуы	-пайдалану орындары бойынша	132
84	Пассив	2424	Машиналар мен жабдықтардың құнсыздануы		
85	Пассив	2425	Көлік құралдарының тозуы	-пайдалану орындары бойынша	133
86	Пассив	2426	Көлік құралдарының құнсыздануы		
87	Пассив	2427	Компьютерлер, перифериялық қондырғылардың тозуы	-пайдалану орындары бойынша	132

88	Пассив	2428	Кеңсе жиһазының тозуы	-пайдалану орындары бойынша	134
89	Пассив	2429	Өндірістік құрал-саймандар мен керек-жарактардың тозуы	-пайдалану орындары бойынша	134
	Актив	2500	<u>Биологиялық активтер</u>		
90	Актив	2510	Өсімдіктер		125
91	Актив	2520	Жануарлар		125
	Актив	2600	<u>Барлау және бағалау активтері</u>		
92	Актив	2610	Барлау және бағалау активтері	-объектілер бойынша	
93	Пассив	2620	Барлау және бағалау активтерінің амортизациясы және құнсыздануы	-объектілер бойынша	
	Актив	2700	<u>Материалдық емес активтер</u>		
94	Актив	2710	Гудвилл	-түрлері бойынша	105
95	Пассив	2720	Гудвиллдің құнсыздануы	-түрлері бойынша	115
96	Актив	2730	Өзге материалдық емес активтер	-түрлері бойынша	101-106
97	Пассив	2740	Өзге материалдық емес активтердің амортизациясы және құнсыздануы	-түрлері бойынша	111-116
	Актив	2800	<u>Кейінге қалдырылған салықтық активтер</u>		
98	Актив	2810	Корпорациялық табыс салығы бойынша кейінге қалдырылған салықтық активтер		334
	Актив	2900	<u>Өзге ұзақ мерзімді активтер</u>		
99	Актив	2910	Берілген ұзақ мерзімді аванстар	-келісім шарттар мен кәсіпорындар бойынша	351-353
100	Актив	2920	Алдағы кезеңдердің шығыстары	-шығыстардың түрлері бойынша	341-343
101	Актив	2930	Аяқталмаған құрылыс	-объектілер бойынша	126
102	Актив	2940	Өзге ұзақ мерзімді активтер	-активтердің түрлері бойынша	334

3 бөлім. Қысқа мерзімді міндеттемелер

	Пассив	3000	<u>Қысқа мерзімді қаржы міндеттемелері</u>		
103	Пассив	3010	Қысқа мерзімді банктік қарыз	-заем шарттары бойынша	601
104	Пассив	3020	Қысқа мерзімді алынған қарыз	-заем шарттары бойынша	602
105	Пассив	3030	Қатысушылардың дивидендтері және кірістері бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек	-акциялардың түрлері және қатысушылар бойынша	621-623
106	Пассив	3040	Ұзақ мерзімді қаржы міндеттемелерінің ағымдағы бөлігі	-заем шарттары бойынша	
107	Пассив	3050	Өзге қысқа мерзімді қаржы міндеттемелер		
	Пассив	3100	<u>Салықтар бойынша міндеттемелер</u>		
108	Пассив	3110	Төлеуге тиісті корпорациялық табыс салығы		631
109	Пассив	3120	Жеке табыс салығы		639/01
110	Пассив	3130	ҚҚС		633
111	Пассив	3140	Акциздер		634
112	Пассив	3150	Әлеуметтік салық		635
113	Пассив	3160	Жер салығы		636
114	Пассив	3170	Көлік құралдары салығы		638
115	Пассив	3180	Мүлік салығы		637
116	Пассив	3190	Өзге салықтар	-салықтардың түрлері бойынша	639/02
	Пассив	3200	<u>Басқа да міндетті және ерікті төлемдер бойынша міндеттемелер</u>		
117	Пассив	3210	Әлеуметтік салық бойынша міндеттемелер		687
118	Пассив	3220	Зейнетақы аударымдары бойынша міндеттемелер		686
119	Пассив	3230	Басқа міндетті төлемдер бойынша міндеттемелер	-түрлері бойынша: алымдар, төлемақылар, баждар, кедендік төлемдер	639
120	Пассив	3240	Басқа ерікті төлемдер бойынша өзге міндеттемелер		687

	Пассив	3300	<u>Қысқа мерзімді кредиторлық берешек</u>		
121	Пассив	3310	Жеткізушілер мен мердігерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек	-жеткізушілер бойынша	671
122	Пассив	3320	Еншілес ұйымдарға берілетін қысқа мерзімді кредиторлық берешек	-ұйымдар бойынша	641-643
123	Пассив	3330	Қауымдастырылған және бірлескен ұйымдарға қысқа мерзімді кредиторлық берешек	-ұйымдар бойынша	
124	Пассив	3340	Филиалдарға және құрылымдық бөлімшелерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек	-филиалдар және құрылымдық бөлімшелер бойынша	
125	Пассив	3350	Еңбекақы төлеу бойынша қысқа мерзімді берешек	-қызметкерлер бойынша	681
126	Пассив	3360	Жалдау бойынша қысқа мерзімді берешек	-келісім шарттары бойынша	683
127	Пассив	3370	Ұзақ мерзімді кредиторлық берешектің ағымдағы бөлігі	-келісім шарттары бойынша	687
128	Пассив	3380	Төлеуге тиіс қысқа мерзімді сыйақылар	-сыйақылардың түрлері бойынша	684
129	Пассив	3390	Өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек	-түрлері бойынша	687
	Пассив	3400	<u>Қысқа мерзімді бағалау міндеттемелері</u>		
130	Пассив	3410	Қысқа мерзімді кепілдік міндеттемелер	-келісімдер бойынша	651
131	Пассив	3420	Заңды наразылықтар бойынша қысқа мерзімді міндеттемелер	-келісімдер бойынша	652
132	Пассив	3430	Қызметкерлерге сыйақылар бойынша қысқа мерзімді бағалау міндеттемелері	-келісімдер бойынша	681
133	Пассив	3440	Өзге қысқа мерзімді бағалау міндеттемелері		687
	Пассив	3500	<u>Өзге қысқа мерзімді бағалау міндеттемелері</u>		
134	Пассив	3510	Алынған қысқа мерзімді аванстар	-сатып алушылар бойынша	661-663
135	Пассив	3520	Алдағы кезеңдердің кірістері	-кірістердің түрлері бойынша	611
136	Пассив	3530	Сатуға арналған істен шығатын топтың міндеттемелері		
137	Пассив	3540	Өзге қысқа мерзімді міндеттемелер	-міндеттемелердің түрлері бойынша	687

4 бөлім. Ұзақ мерзімді міндеттемелер

	Пассив	4000	<u>Ұзақ мерзімді қаржылық міндеттемелер</u>		
138	Пассив	4010	Ұзақ мерзімді банктік қарыздар	-келісімдер бойынша	601
139	Пассив	4020	Ұзақ мерзімді алынған қарыздар	-келісімдер бойынша	602
140	Пассив	4030	Өзге ұзақ мерзімді қаржылық міндеттемелер	-келісімдер бойынша	603
	Пассив	4100	<u>Ұзақ мерзімді кредиторлық берешек</u>		
141	Пассив	4110	Жеткізушілер мен мердігерлерге берілетін ұзақ мерзімді берешек	-жеткізушілер бойынша	671
142	Пассив	4120	Еншілес ұйымдарға берілетін ұзақ мерзімді кредиторлық берешек	-жеткізушілер бойынша	641-643
143	Пассив	4130	Қауымдастырылған және бірлескен ұйымдарға берілетін ұзақ мерзімді кредиторлық берешек	-ұйымдар бойынша	
144	Пассив	4140	Филиалдар мен құрылымдық бөлімшелерге берілетін ұзақ мерзімді кредиторлық берешек	-ұйымдар мен бөлімшелер бойынша	
145	Пассив	4150	Жалдау бойынша ұзақ мерзімді берешек	-келісімдер бойынша	683
146	Пассив	4160	Төлеуге арналған ұзақ мерзімді сыйақылар	-сыйақылардың түрлері бойынша	684
147	Пассив	4170	Өзге ұзақ мерзімді кредиторлық берешек	-түрлері бойынша	687
	Пассив	4200	<u>Ұзақ мерзімді бағалау міндеттемелері</u>		
148	Пассив	4210	Ұзақ мерзімді кепілгерлік міндеттемелер	-келісімдер бойынша	651
149	Пассив	4220	Заңды наразылықтар бойынша ұзақ мерзімді бағалау міндеттемелері	-келісімдер бойынша	652
150	Пассив	4230	Қызметкерлерге сыйақылар бойынша ұзақ мерзімді бағалау міндеттемелері	-келісімдер бойынша	681
151	Пассив	4240	Өзге ұзақ мерзімді бағалау міндеттемелері	-міндеттемелердің түрлері бойынша	687
	Пассив	4300	<u>Кейінге қалдырылған салықтық міндеттемелер</u>		
152	Пассив	4310	Корпорациялық табыс салығы бойынша кейінге қалдырылған салықтық міндеттемелер		632

	Пассив	4400	<u>Өзге ұзақ мерзімді міндеттемелер</u>		
153	Пассив	4410	Алынған ұзақ мерзімді аванстар	-сатып алушылар бойынша	661-663
154	Пассив	4420	Алдағы кезендердің кірістері	-табыстардың түрлері бойынша	611
155	Пассив	4430	Өзге ұзақ мерзімді міндеттемелер	-міндеттемелердің түрлері бойынша	687

5 бөлім. Капитал мен резервтер

	Пассив	5000	<u>Шығарылған капитал</u>		
156	Пассив	5010	Жарияланған капитал	-қатысушылар бойынша	503
157	Пассив	5020	Төленбеген капитал	-қатысушылар бойынша	511
	Пассив	5100	<u>Эмиссиялық кіріс</u>		
158	Пассив	5110	Эмиссиялық кіріс		
	Пассив	5200	<u>Сатып алынған және жеке меншік үлестік аспаптар</u>		
159	Пассив	5210	Сатып алынған және жеке меншік үлестік аспаптар		
	Пассив	5300	<u>Резервтер</u>		
160	Пассив	5310	Құрылтай құжаттарында белгіленген резервтік капитал	-резервтердің түрлері бойынша	552
161	Пассив	5320	Қайта бағалауға арналған резерв	-резервтердің түрлері бойынша	541-543
162	Пассив	5330	Шетелдік валютаны қайта есептеуге арналған резерв		
163	Пассив	5340	Басқа да резервтер		
	Пассив	5400	<u>Бөлінбеген кіріс (жабылмаған залал)</u>		
164	Пассив	5410	Есепті жылдың пайдасы (залалы)	-бөлу фактісі бойынша	561,571
165	Пассив	5420	Есеп саясатының өзгеруі нәтижесінде пайданы (залалды) түзету	-қажет болған кезде	
166	Пассив	5430	Өткен жылдардағы пайда (залал)	-бөлу фактісі бойынша	562

6 бөлім. Кірістер

	<i>Пассив</i>	<i>6000</i>	<u><i>Өнімдерді сатудан және қызмет көрсетуден алынатын кіріс</i></u>		
167	Пассив	6010	Өнімдерді сатудан және қызмет көрсетуден алынатын кіріс	-келісім шарттардың түрлері бойынша	701
168	Пассив	6020	Сатылған өнімді қайтару	-келісім шарттардың түрлері бойынша	711
169	Пассив	6030	Бағадан және сатудан түсетін жеңілдіктер	-жеңілдіктердің түрлері бойынша	712,713
	<i>Пассив</i>	<i>6100</i>	<u><i>Қаржыландырудан түскен кіріс</i></u>		
170	Пассив	6110	Сыйақылар бойынша кірістер	-сыйақылардың түрлері бойынша	724
171	Пассив	6120	Дивидендтер бойынша кірістер	-бағалы қағаздардың түрлері бойынша	724
172	Пассив	6130	Қаржылық жалдау бойынша кірістер	-жалдаудың түрлері бойынша	-
173	Пассив	6140	Инвестициялық жылжымайтын мүлік операцияларынан түскен кірістер	-жалдау келісімдері бойынша	-
174	Пассив	6150	Қаржылық аспаптардың әділ құнын өзгертуден алынатын кірістер	-бағалы қағаздардың түрлері бойынша	-
175	Пассив	6160	Қаржыландырудан түсетін басқа да кірістер	-бағалы қағаздардың түрлері бойынша	727
	<i>Пассив</i>	<i>6200</i>	<u><i>Басқа да кірістер</i></u>		
176	Пассив	6210	Активтердің шығуынан түскен кірістер	-активтердің түрлері бойынша	721,722,723
177	Пассив	6220	Өтеусіз алынған активтерден алынатын кірістер	-активтердің түрлері бойынша	727
178	Пассив	6230	Мемлекеттік субсидиялардан алынатын кірістер	-субсидиялардың түрлері бойынша	726
179	Пассив	6240	Құнсызданудан залалды қалпына келтіруден алынатын кірістер		-
180	Пассив	6250	Бағамдық айырмадан түскен кірістер		725
181	Пассив	6260	Операциялық жалдаудан түскен кірістер		-

182	Пассив	6270	Биологиялық активтердің әділ құнын өзгертуден түскен кірістер		-
183	Пассив	6280	Басқа да кірістер	-кірістердің түрлері бойынша	727
	Пассив	6300	<u>Қысқартылатын қызметпен байланысты кірістер</u>		
184	Пассив	6310	Қысқартылатын қызметпен байланысты кірістер		863 (кредит)
	Пассив	6400	<u>Үлестік қатысу әдісі бойынша есепке ескерілетін ұйымдар пайдасының үлесі</u>		
185	Пассив	6410	Қауымдастырылған ұйымдардың пайда үлесі		871 (кредит)
186	Пассив	6420	Бірлескен ұйымдардағы пайданың үлесі		871 (кредит)

7 Бөлім. Шығыстар

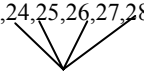
	<i>Актив</i>	7000	<u>Өткізілген өнімнің және көрсетілген қызметтердің өзіндік құны</u>		
187	Актив	7010	Өткізілген өнімнің және көрсетілген қызметтердің өзіндік құны	-өнім, қызметтердің түрлері бойынша	801
	<i>Актив</i>	7100	<u>Өнімдерді сату және қызметтер көрсету бойынша шығыстар</u>		
188	Актив	7110	Өнімдерді сату және қызметтер көрсету бойынша шығыстар	-шығыстардың түрлері бойынша	811
	<i>Актив</i>	7200	<u>Әкімшілік шығыстар</u>		
189	Актив	7210	Әкімшілік шығыстар	-шығыстардың түрлері бойынша	821
190	Актив	7211	Өнімнің, қызметтердің өзіндік құнына енгізілмейтін әкімшілік шығыстар	-шығыстардың түрлері бойынша	821
	<i>Актив</i>	7300	<u>Қаржыландыруға арналған шығыстар</u>		
191	Актив	7310	Сыйақылар бойынша шығыстар	-сыйақылардың түрлері бойынша	831
192	Актив	7320	Қаржылық жалдау бойынша пайыздарды төлеуге арналған шығыстар	-келісімдер бойынша	831
193	Актив	7330	Қаржылық аспаптардың әділ құнын өзгертуден алынатын шығыстар		-
194	Актив	7340	Қаржыландыруға арналған басқа да шығыстар	-шығыстардың түрлері бойынша	845
	<i>Актив</i>	7400	<u>Басқа да шығыстар</u>		
195	Актив	7410	Активтердің шығуынан алынатын шығыстар	-активтердің түрлері бойынша	841-843
196	Актив	7420	Активтердің құнсыздануынан түсетін шығыстар	-активтердің түрлері бойынша	-
197	Актив	7430	Бағамдық айырма бойынша шығыстар	-валюталардың түрлері бойынша	844
198	Актив	7440	Резервті құру және үмітсіз талаптарды есептен шығару бойынша шығыстар		821

199	Актив	7450	Операциялық жалдау бойынша шығыстар		845
200	Актив	7460	Биологиялық активтердің әділ құнын өзгертуден түсетін шығыстар		-
201	Актив	7470	Басқа да шығыстар	-шығыстардың түрлері бойынша	845
	Актив	7500	<u>Қысқартылған қызметпен байланысты шығыстар</u>		
202	Актив	7510	Қысқартылған қызметпен байланысты шығыстар	-шығыстардың түрлері бойынша	863
	Актив	7600	<u>Үлестік қатысу әдісімен ескерілетін ұйымдардың залалындағы үлес</u>		
203	Актив	7610	Қауымдастырылған ұйымдардың залалындағы үлес	-ұйымдар бойынша	871
204	Актив	7620	Бірлескен ұйымдардың залалындағы үлес	-ұйымдар бойынша	871
	Актив	7700	<u>Корпорациялық табыс салығы бойынша шығыстар</u>		
205	Актив	7710	Корпорациялық табыс салығы бойынша шығыстар		851

8 бөлім. Өндірістік есепке алу шоттары

	<i>Актив</i>	<i>8000</i>	<u>Өндірістік есепке алу шоттары</u>		
206	Актив	8010	<u>Негізгі өндіріс:</u>	-цехтар, учаскелер бойынша	900
207	Актив	8011	<i>Материалдар</i>		901
208	Актив	8012	<i>Өндірістік жұмысшылардың еңбекақысы</i>		902
209	Актив	8013	<i>Еңбекақы қорынан аударымдар</i>		903
210	Актив	8014	<i>Үстеме шығыстар</i>		904
211	Актив	8020	<u>Меншікті өндірістің жартылай фабрикаттары</u>	-түрлері бойынша	910
212	Актив	8021	<i>Материалдар</i>		911
213	Актив	8022	<i>Өндірістік жұмысшылардың еңбекақысы</i>		912
214	Актив	8023	<i>Еңбекақы қорынан аударымдар</i>		913
215	Актив	8024	<i>Үстеме шығыстар</i>		914
216	Актив	8030	<u>Қосалқы өндірістер</u>	-цехтар бойынша	920
217	Актив	8031	<i>Материалдар</i>		921
218	Актив	8032	<i>Өндірістік жұмысшылардың еңбекақысы</i>		922
219	Актив	8033	<i>Еңбекақы қорынан аударымдар</i>		923
220	Актив	8034	<i>Үстеме шығыстар</i>		924
221	Актив	8040	<u>Үстеме шығыстар</u>	-өндіріс түрлері бойынша	930
222	Актив	8041	<i>Материалдар</i>	-негізгілері	931
223	Актив	8042	<i>Өндірістік жұмысшылардың еңбекақысы</i>	-қосалқылары	932
224	Актив	8043	<i>Еңбекақы қорынан аударымдар</i>		933
225	Актив	8044	<i>Негізгі құралдарды жөндеу</i>		934
226	Актив	8045	<i>Негізгі құралдар мен МеА тозуы</i>		935
227	Актив	8046	<i>Коммуналдық қызметтер</i>		936
228	Актив	8047	<i>Жалдау ақысы</i>		937
229	Актив	8048	<i>Өзге үстеме шығыстар</i>		938

ХҚЕС бойынша бухгалтерлік шоттарды жіктеу

Балансқа қатысы бойынша жіктеу	Бөлімдердің нөмірлері	Кіші бөлімдердің (бөлімшелердің) нөмірлері	Бөлімдердің аталуы	Ескерту
Активті	1	10,11,12,13,14,15,16	Қысқа мерзімді активтер	
Активті	2	20,21,22,23,24,25,26,27,28,29	Ұзақ мерзімді активтер	2320,2420,2620, 2720,2740 шоттар
		 П		
Пассивті	3	30, 31, 32, 33, 34, 35	Қысқа мерзімді міндеттемелер	
Пассивті	4	40 ,41, 42, 43, 44,	Ұзақ мерзімді міндеттемелер	
Пассивті	5	50, 51, 52, 53, 54,	Капитал мен резервтер	
Пассивті	6	60, 61, 62, 63, 64 кП	Кірістер	6020,6030 шоттар
Активті	7	70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77	Шығыстар	
Активті	8	80	Өндірістік есепке алу шоттары (калькуляциялық)	Үлестіруші-жинақтаушы шоттар

Ескерту: П – пассивті, кП – контрпассивті.

**ЕСЕП ШОТТАРЫНЫҢ БЮДЖЕТТІК ЖОСПАРЫНАН СОЛ ШОТТАРДЫҢ БАС ЖОСПАРЫ ЖӘНЕ
ХҚЕС ШОТТАРЫНА КӨШУ КЕСТЕСІ**
(ұсынудың нұсқасы)

№ е/б	Бас жоспардың шоттары	ХҚЕС бойынша шоттар	Бюджеттік жоспардың шоттары
1	1 бөлім. Айналымнан тыс активтер № 10 «Материалдық емес активтер» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 101 «Лицензиялық келісімдер» 102 «Бағдарламаларды қамтамасыз ету» 103 «Патенттер» 105 «Гудвилл» 106 «Басқа материалдық емес активтер»	2710 2730 2730 2710 2710	99.01.1-на субшоттардың сальдосы: 014 «Материалдық емес активтер» сәйкес келетін аналитикалық мәліметтердің тұрғысынан » » » »
2	№ 11 «Материалдық емес активтердің амортизациясы» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 111 «Материалдық емес активтердің амортизациясы – лицензиялық келісімдер» 112 «Материалдық емес активтердің амортизациясы – бағдарламаларды қамтамасыз ету» 113 «Материалдық емес активтердің амортизациясы - патенттер» 115 «Материалдық емес активтердің амортизациясы - гудвилл» 116 «Материалдық емес активтердің амортизациясы – басқа материалдық емес активтер»	2740 2740 2740 2720 2740	021 «Материалдық емес активтердің тозуы» шотына сәйкес келетін аналитикалық мәліметтердің тұрғысынан » » » »

3	№12 «Негізгі құралдар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 122 «Үйлер мен ғимараттар» 123 «Машиналар мен жабдықтар, беріліс құрылғылар» 124 «Көлік құралдары» 125 «Басқа негізгі құралдар»	2412 2413 2414 2415-2417	010 «Үйлер» 011 «Ғимараттар» 012 «Беріліс құрылғылар» 013 «Машиналар мен жабдықтар» 015 «Көлік құралдары» 016 «Өндірістік құралдар (керек-жарақты қоса) мен шаруашылық құрал-саймандар» 017 «Жұмысшы мен құнарлы мал» 018 «Кітапханалық қор» 019 «Басқа активтер»
	126 «Аяқталмаған құрылыс»	2930	040 «Қондыруға тиіс жабдықтар» 203 «Күрделі салымдарға бюджет бойынша шығыстар» 212 «Күрделі салымдар мен жабдықтар сатып алуға арнаулы қаржылар бойынша шығыстар» 216 «Күрделі салымдарға басқа қорлар есебінен шығыстар» аяқталмаған және аяқталған, бірақ әлі пайдалануға берілмеген құрылыс пен реконструкция объектілері
4	№13 «Негізгі құралдардың тозуы» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 131 «Үйлер мен ғимараттардың тозуы» 132 «Машиналар мен жабдықтардың, беріліс құрылғылардың тозуы» 133 «Көлік құралдарының тозуы» 134 «Басқа негізгі құралдардың тозуы»	2422 2423 2425 2427-2429	020 «Активтердің тозуы» шотына сәйкес келетін аналитикалық мәліметтердің тұрғысынан - « - - « - - « -

5	<p>II бөлім. Тауар-материалдық қорлар №20 «Материалдар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына:</p> <p>201 «Шикізат пен материалдар»</p> <p>202 «Сатып алынатын шалафабрикаттар мен жинақтау бұйымдары, конструкциялар мен тетіктер»</p> <p>203 «Отын»</p> <p>204 «Ыдыс және ыдыс материалдары»</p> <p>205 «Қосалқы бөлшектер»</p> <p>206 «Басқа материалдар»</p> <p>208 «Құрылыс және басқа материалдар»</p>	<p>1310</p> <p>1311</p> <p>1312</p> <p>1313</p> <p>1314</p> <p>1315</p> <p>1317</p>	<p>043 «Ғылыми зерттеулер үшін және зертханалық сынаудағы ұзақ мерзімді пайдалану материалдары»</p> <p>060 «Оқу, ғылыми және басқа мақсаттар үшін материалдар»</p> <p>061 «Тағамдық азықтар»</p> <p>062 «Дәрі-дәрмек пен байлау құралдары»</p> <p>044 «Шаруашылық келісім шарттары негізіндегі ғылыми зерттеу жұмыстары үшін арнайы жабдықтар»</p> <p>062 «Дәрі-дәрмек пен байлау құралдары»</p> <p>064 «Отын, жанар-жағар материалдар»</p> <p>066 «Ыдыс»</p> <p>069 «Машиналар мен жабдықтарға қосалқы бөлшектер»</p> <p>050 «Құнарлы малдың төлі мен бордақылаудағы малдар» және эксперименттер мақсатында пайдаланылатын малдар</p> <p>065 «Мал азығы мен жемшөп»</p> <p>067 «Басқа материалдар»</p> <p>068 «Жолдағы материалдар»</p> <p>041 «Күрделі құрылыс үшін құрылыс материалдар»</p> <p>063 «Шаруашылық материалдар мен кеңсе заттары» құрылыс материалдар жөнінен</p>
---	--	---	--

6	№21 «Аяқталмаған өндіріс» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 211 «Негізгі өндіріс» 212 «Меншікті өндірістің шалафабрикаттары» 213 «Көмекші өндірістер» 214 «Басқалар»	1340 1340 1340 1350	080 «Өндірістік (оқу) шеберханалардың шығындары» 081 «Көмекші (оқу) ауыл шаруашылықтардың шығындары» 082 «Келісімдер бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстарына шығындар» 083 «Эксперименттік құрылғыларды жасау үшін шығындар» 084 «Материалдарды дайындау мен өңдеу бойынша шығындар» 211 «Арнаулы қаржылар бойынша шығыстар» көмекші шаруашылықтар бойынша шығындар жөнінен
7	№22 «Тауарлар» бөлімшесінің шотына сәйкес: 211 «Дайын өнім»	1320	030 «Өндірістік (оқу) шеберханалардың бұйымдары» 031 «Көмекші (оқу) ауыл шаруашылықтардың өнімі» 050 «Құнарлы малдың төлі мен бордақылаудағы малдар»
8	III бөлім. Дебиторлық қарыздар мен басқа активтер №30 «Алушылар мен тапсырысшылардың қарыздары» бөлімшесінің сәйкес шоттарына 301 «Алуға тиіс шоттар»	1210,2110	151 «Сыртқы қарыздар есебінен міндеттемелер бойынша есеп айырысулар» 153 «Бюджеттен тыс қаржылар бойынша орындалған жұмыстар мен атқарылған қызметтер үшін тапсырысшылармен есеп айырысулар» 154 «Төленуге тиіс ғылыми-зерттеу жұмыстар бойынша тапсырысшылармен есеп айырысулар» 157 «Алушылар және тапсырысшылармен есеп айырысулар»

9	<p>№33 «Басқа дебиторлық қарыздар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына:</p> <p>333 «Қызметкерлер мен басқа тұлғалардың қарызы»</p> <p>334 «Басқалар»</p>	<p>1251-1255</p> <p>1280</p>	<p>160 «Есепті тұлғалармен есеп айырысулар»</p> <p>170 «Кем шығулар бойынша есеп айырысулар»</p> <p>150 «Жеткізушілер және мердігерлермен есеп айырысулар»</p> <p>155 «Ғылыми-зерттеу жұмыстары үшін аванстар бойынша тапсырысшылармен есеп айырысулар»</p> <p>156 «Келісім бойынша жұмыстарды орындау үшін қатыстырылған бірге орындаушылармен есеп айырысулар»</p> <p>159 «Медициналық сақтандыру бойынша есеп айырысулар»</p> <p>171 «Әлеуметтік сақтандыру бойынша есеп айырысулар»</p> <p>172 «Төлемдердің әлеуметтік түрлері бойынша есеп айырысулар»</p> <p>173 «Бюджетке төлемдер бойынша есеп айырысулар»</p> <p>178 «Басқа дебиторлармен және кредиторлармен есеп айырысулар»</p> <p>198 «Міндетті зейнетақы төлемдері бойынша есеп айырысулар»</p> <p>199 «Еңбекпен қамту қоры бойынша есеп айырысулар»</p> <p>204 «Сыртқы қарыздар есебінен қаржыландырылатын жобалар бойынша есеп айырысулар»</p>
---	--	------------------------------	--

10	№35 «Берілген аванстар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 351 «Тауар-материалдық қорларды жеткізіп беруге берілген аванстар» 352 «Жұмысты орындауға және қызмет көрсетуге берілген аванстар»	1610,2910 1610,2910	152 «Бюджеттік тақырып бойынша тәжірибе-конструкторлық зерттеулерге тапсырыстарды ішін-ара төлеу бойынша есеп айырысулар» 179 «Жоспарлы төлемдер түрінде есеп айырысулар»
11	IV бөлім. Ақша қаражаттары №40 «Қаржылық инвестициялар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 401 «Акциялар» 402 «Облигациялар» 403 «Басқа қаржылай инвестициялар»	1150 1130 1140	134 «Қаржылай салымдар» сәйкес келетін аналитикалық мәліметтердің тұрғысынан - « - - « -
12	№42 «Банктердегі арнаулы шоттардағы ақшалар» бөлімшесінің сәйкес ақшалары: 423 «Банктердегі арнаулы шоттардағы ақшалар»	1070	115 «Сыртқы қарыздар бойынша арнаулы шот»
13	№43 «Валюталық шоттағы ақшалар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 431 «Ел ішіндегі валюталық шоттағы ақшалар» 432 «Шетелдердегі валюталық шоттағы ақшалар»	1050 1050	118 «Валюталық шот» сәйкес келетін аналитикалық мәліметтердің тұрғысынан - « -
14	№44 «Есеп айырысу шотындағы ақшалар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 441 «Есеп айырысу шотындағы ақшалар»	1040	110 «Тапсырмалар бойынша сомалар бюджеттен тыс шот» 111 «Арнаулы қаржылар бойынша бюджеттен тыс шот» 112 «Басқа бюджеттен тыс қаржылар бойынша бюджеттен тыс шот»

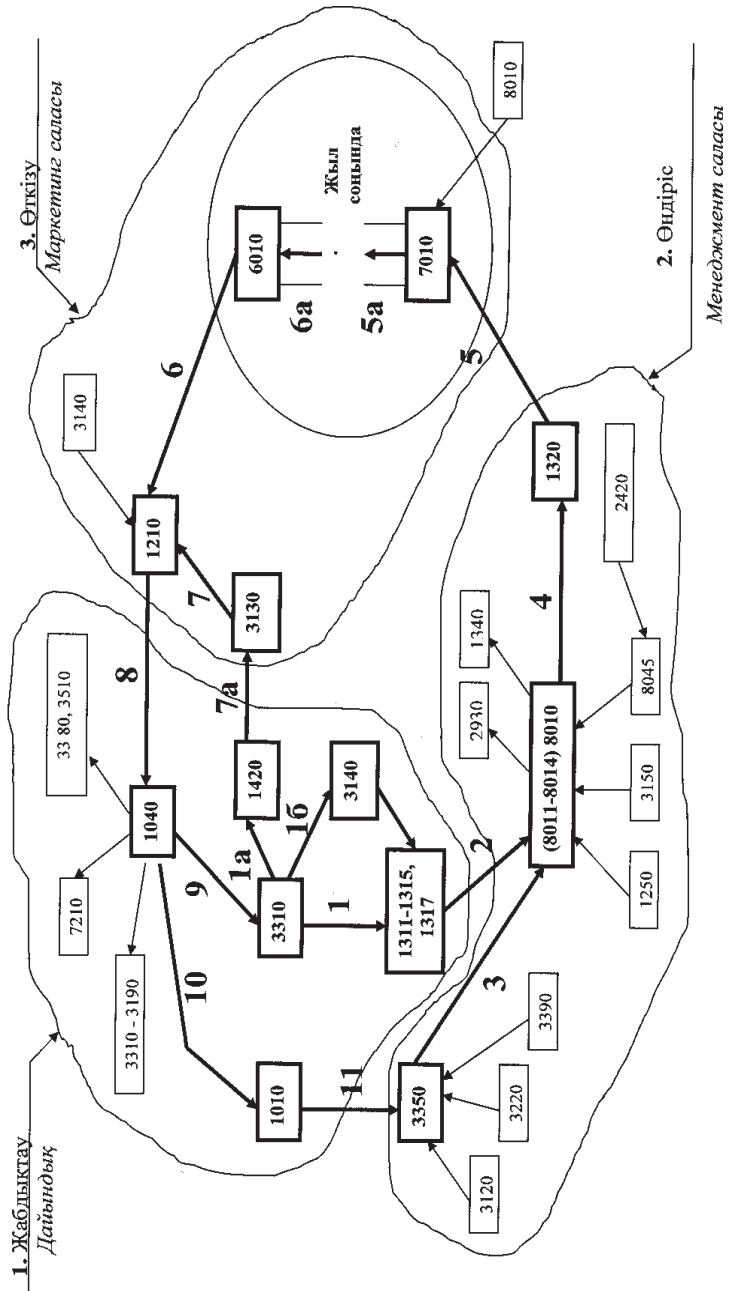
15	<p>№45 «Кассадағы қолма-қол ақша»бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 451 «Кассадағы ұлттық валютадағы қолма-қол ақша»</p> <p>452 «Кассадағы шетелдік валютадағы қолма-қол ақша»</p>	<p>1010</p> <p>1020</p>	<p>120 «Касса» шотына сәйкес келетін аналитикалық мәліметтердің тұрғысынан - « -</p>
16	<p>V бөлім. Меншікті капитал №50 «Меншікті капитал» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 503 «Салымдар мен пайлар»</p>	5010	<p>250 «Активтердегі қорлар» 230 «Ұйымның шығыстары мен басқа іс шараларды бюджеттен қаржыландыру» (140 «Ұйымның шығыстары мен басқа іс шараларды бюджеттен қаржыландыру бойынша есеп айырысулар») 231 «Бюджеттен күрделі салымдарды қаржыландыру» (143 «Бюджеттен күрделі салымдарды қаржыландыру бойынша есеп айырысулар») 240 «Материалды мадақтау қоры» 246 «Өндірістік және әлеуметтік даму қоры» 272 «Басқа қорлар» 273 «Валюталық қаржылар қоры» 200 «Ұйымды ұстау және басқа іс шараларға бюджет бойынша шығыстар» 202 «Басқа бюджеттер есебінен шығыстар» 211 «Арнаулы қаржылар бойынша шығыстар» (көмекші шаруашылықтар бойынша шығыстардан басқа) 217 «Өндірістік қызмет қаржыларының есебінен шығыстар»</p>

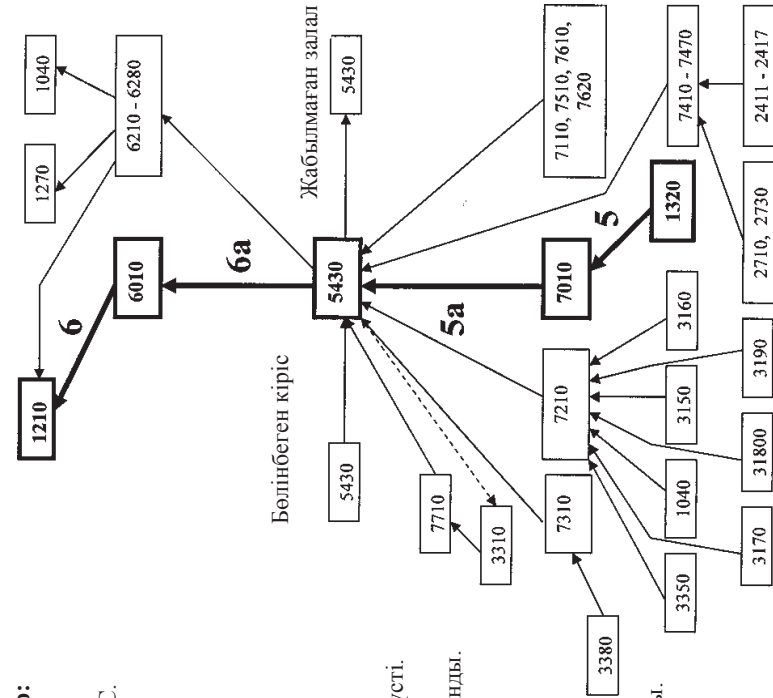
17	VI бөлім. Міндеттемелер №60 «Несиелер» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 601 «Банктердің несиелері»	3010,4010	248 «Банктің несиелері»
18	№63 «Бюджетпен есеп айырысулар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 634 «Басқалар»	3190	159 «Медициналық сақтандыру бойынша есеп айырысулар» 171 «Әлеуметтік сақтандыру бойынша есеп айырысулар» 173 «Бюджетке төлемдер бойынша есеп айырысулар» 198 «Міндетті зейнетақы төлемдер бойынша есеп айырысулар» (10 % мөлшердегі жинақтаушы зейнетақы қорларға төлемдерден басқа) 199 «Еңбекпен қамту қоры бойынша есеп айырысулар»
19	№65 «Бюджеттен тыс төлемдер бойынша есеп айырысулар» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 651 «Мүліктік және жеке сақтандыру бойынша есеп айырысулар» 653 «Әлеуметтік сақтандыру мен зейнетақымен қамтамасыз ету бойынша есеп айырысулар»	3440 3440	184 «Сақтандыру келісімдері негізінде ақша аудару бойынша жұмысшылар және қызметкерлермен есеп айырысулар» 198 «Міндетті зейнетақы жарналар бойынша есеп айырысулар»
20	№66 «Алынған аванстар» бөлімшесінің шотына: 662 «Жұмыстарды орындау және қызметтер көрсетуге алынған аванстар»	3510,4410	155 «Ғылыми-зерттеу жұмыстары үшін аванстар бойынша есеп айырысу» 157 «Сатып алушылар және тапсырыс берушілермен есеп айырысу»

21	<p>№67 «Жеткізушілер және мердігерлермен есеп айырысулар» бөлімшесінің шотына: 671 «Жеткізушілер және мердігерлермен есеп айырысулар»</p>	3310,4110	<p>150 «Жеткізушілер және мердігерлермен есеп айырысулар» 151 «Сыртқы қарыздар есебінен міндеттемелер бойынша есеп айырысулар» 156 «Келісім бойынша жұмыстарды орындау үшін қатыстырылған бірге орындаушылармен есеп айырысулар» 178 «Басқа дебиторлар және кредиторлармен есеп айырысулар» коммуналдық қызметтер, сатылған тауарлар (жұмыстар), қызметтер жөнінен</p>
22	<p>№68 «Басқа кредиторлық қарыздар мен есептеулер» бөлімшесінің сәйкес шоттарына: 681 «Персоналмен еңбек ақы бойынша есеп айырысулар»</p>	3350	<p>177 «Депоненттермен есеп айырысулар» 180 «Жұмысшылар және қызметкерлермен есеп айырысулар» 181 «Стипендиаттармен есеп айырысулар» 183 «Банктерге салымдар жөнінен шоттарға ақша аудару бойынша жұмысшылар және қызметкерлермен есеп айырысулар» 189 «Орындалған жұмыстар үшін басқа есеп айырысулар»</p>

	№687 «Басқалар» шоты	3390	<p>154 «Төленуге тиіс ғылыми-зерттеу жұмыстар бойынша тапсырысшылармен есеп айырысулар»</p> <p>160 «Есепті тұлғалармен есеп айырысулар»</p> <p>172 «Төлемдердің әлеуметтік түрлері бойынша есеп айырысулар»</p> <p>174 «Депозит сомалары бойынша есеп айырысулар»</p> <p>176 «Тапсырмалар бойынша шығыстарға алынған қаржылар бойынша есеп айырысулар»</p> <p>178 «Басқа дебиторлар және кредиторлармен есеп айырысулар»</p> <p>182 «Несиеге сатылған тауарлар үшін жұмысшылар және қызметкерлермен есеп айырысулар»</p> <p>183 «Банктерге салымдар жөнінен шоттарға ақша аудару бойынша жұмысшылар және қызметкерлермен есеп айырысулар»</p> <p>185 «Кәсіподақ мүшелік жарналар сомаларының ақша аударулары бойынша кәсіподақ мүшелерімен есеп айырысулар»</p> <p>186 «Банктің ссудалары бойынша жұмысшылар және қызметкерлермен есеп айырысулар»</p> <p>187 «Орындау қағаздары мен басқа ұсталымдар бойынша есеп айырысулар»</p> <p>239 «Сыртқы қарыздар есебінен жобаларды қаржыландыру»</p>
--	----------------------	------	---

Шаруашылық (өндірістік) үрдісінде қатысушы құралдар (қаржылар) айналымының құрылымы

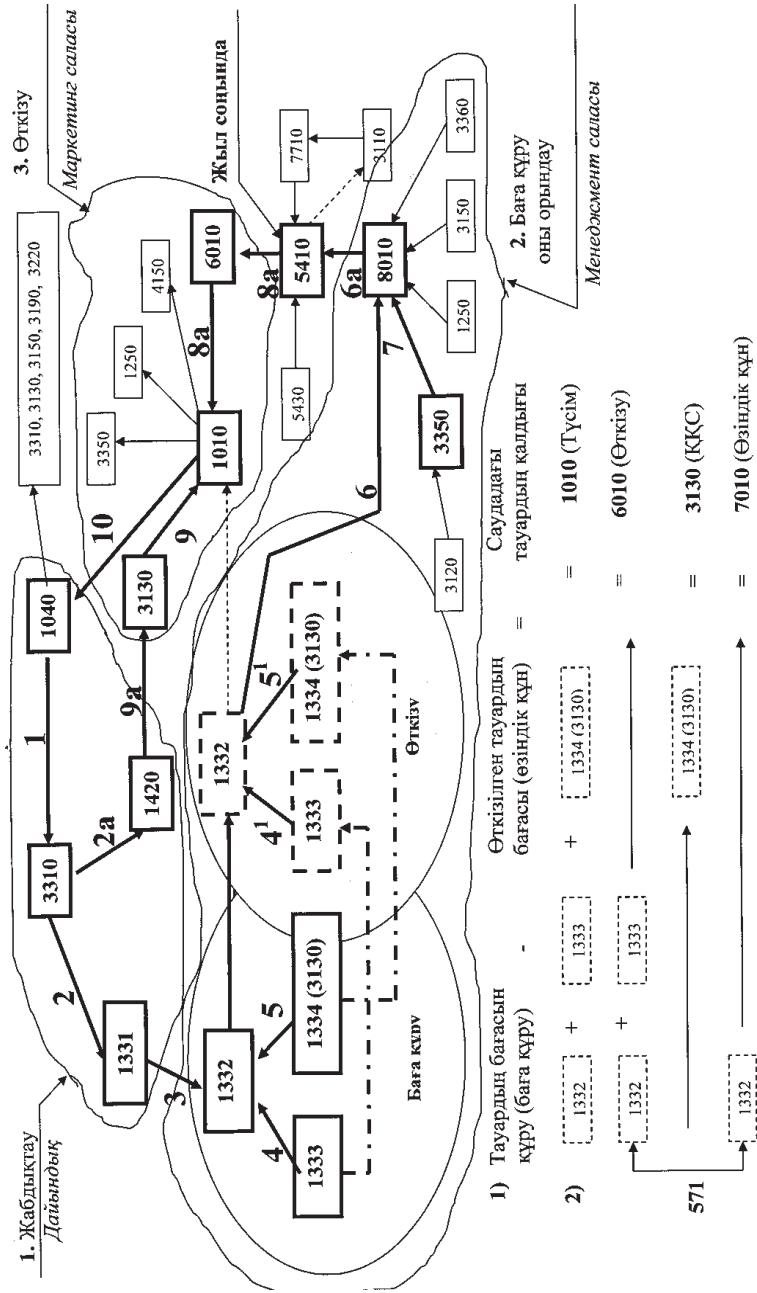
Құралдардың айналымын бейнелейтін операциялар:

- 1 – жеткізушілерден материалдар келіп түсті.
- 1a – сатып алынған ресурстар бойынша өтелуге тиіс ҚҚС.
- 1б – келіп түскен материалдарға акциз есептелінді.
- 1в – есептелген акциз материалдардың құнына енгізілді.
- 2 – қажетті материалдар негізгі өндіріске шығыс етілді.
- 3 – өндірістегі жұмысшыларға еңбек ақы есептелінді.
- 4 – дайын өнім қоймаға келіп түсті.
- 5 – дайын өнім саытп алушыға жөнелтілді.
- 6 – өткізілген өнімге кіріс есептелді.
- 7 – өткізілген өнімге ҚҚС есептелді.
- 7a – өтелуге тиіс ҚҚС сомасы есіпке жатыстырылды.
- 8 – есеп айырысу шотына алушылардан ақшалар келіп түсті.
- 9 – жеткізушілердің шоттары төленді.
- 10 – есеп айырысу шотынан кассаға қолма-қол ақша алынды.
- 11 – жұмысшыларға еңбек ақы төленді.

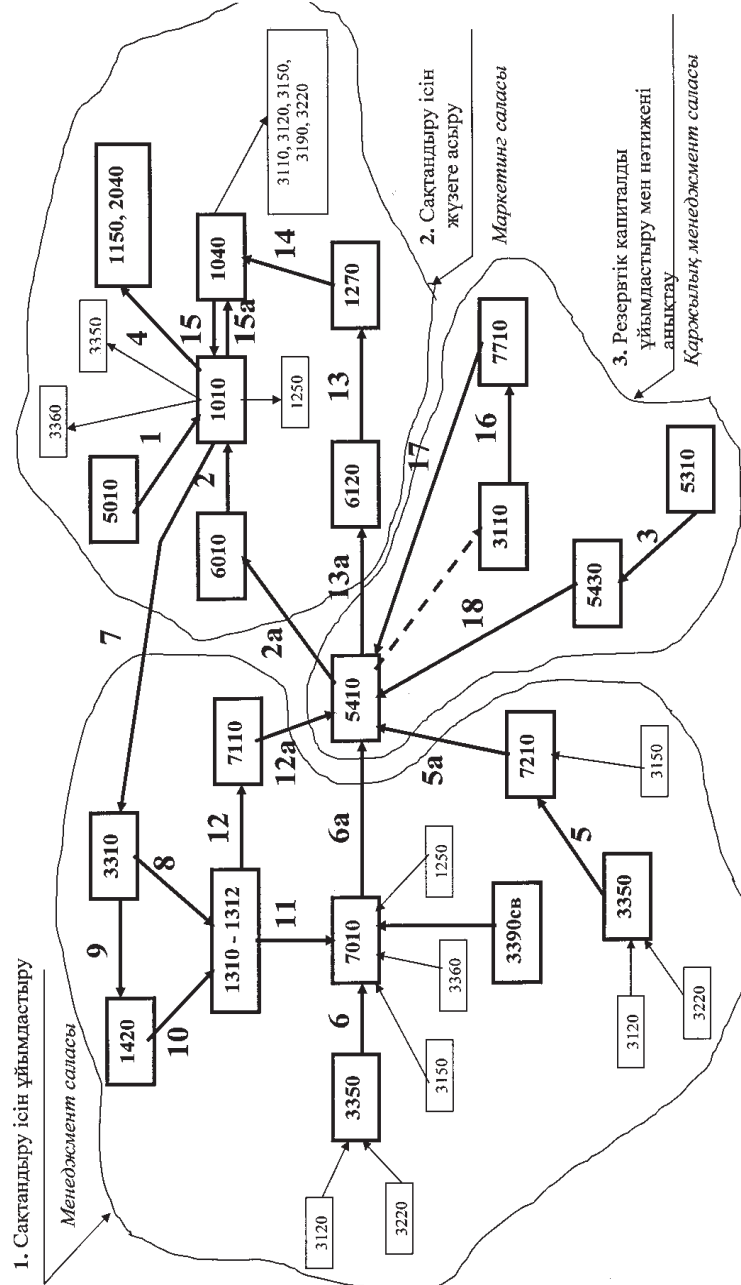
Жыл соңында:

- 5a – өткізілген өнім өзіндік құнының мөлшері анықталды.
- 6a – өткізілген өнім үшін есептелген кірістің мөлшері анықталды.

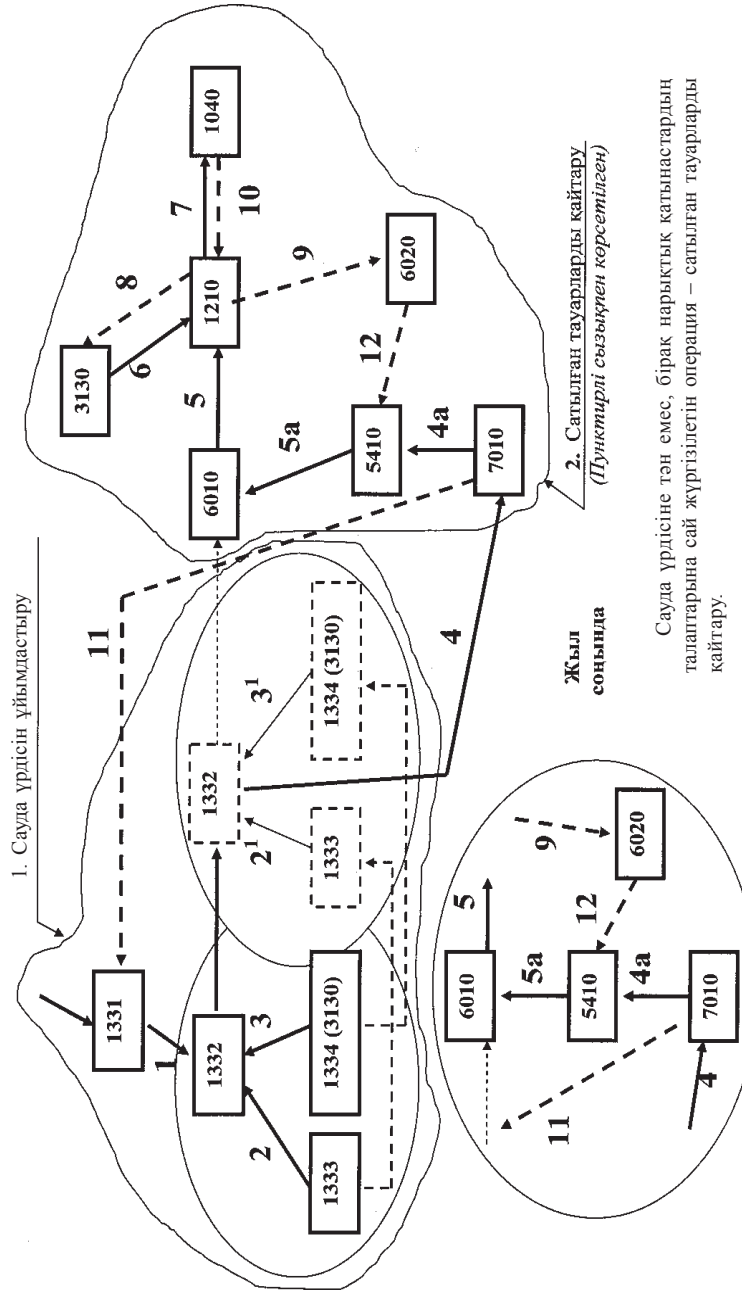
Сауда үрдісі айналымында қатысушы бухгалтерлік проводкалардың құрылымы

Сақтандыру үрдісі айналымында қатысушы бухгалтерлік проводкалардың құрылымы

Саудадағы тауардың қайтарылу үрдісіндегі бухгалтерлік проводкалардың құрылымы

Пайдаланылған әдебиеттердің тізімі:

1. Жұмыс оқулығы. Бухгалтерлік есеп теориясының негіздері. № 0008.01.05;4
2. Жұмыс оқулығы. Негізгі құралдар, материалдық емес активтер мен күрделі салымдар есебі. № 0008.02.05;4
3. Жұмыс оқулығы. Өндірістік қорлардың есебі. № 0008.03.05;4
4. Жұмыс оқулығы. Өнім өндірудегі шығындардың есебі. Дайын өнім және оны өткізудің есебі. № 0008.04.05;4
5. Жұмыс оқулығы. Ақша қаражаттары мен есеп айырысудың есебі. № 0008.05.05;4
6. Жұмыс оқулығы. Капиталдар мен пайданың есебі, бухгалтерлік есеп беру және есеп саясаты. № 0008.06.05;4
7. Скала В.Н., Скала В.И. Сборник бухгалтерских проводок в учете субъектов Республики Казахстан. А., 2003.
8. Субъектілердің қаржы-шаруашылық қызметінің бухгалтерлік есеп шоттарының бас жоспары. Ал., 1997.
9. Бухгалтерлік есеп стандарттары бойынша әдістемелік көрсетулер. А., 1997.
10. Каренов Р.С. Терминология рыночной экономики и бизнеса. А., 1995.
11. Салық кодексі. Ас. 2001.
12. Қазақстан Республикасының ұйымдарында бухгалтерлік есепті ұйымдастыру және жүргізудің әдістемелік негіздері мен нормативтік құжаттары.
13. Мырзалиев Б.С., Сыздық Қ.С. және басқалар. Ұжымдарда қаржы-шаруашылық қызметін үлгі (типтік) жоспары бойынша есеп жүргізу тәжірибесі. Түркістан 2003.
14. Мырзалиев Б.С., Сыздық Қ.С. және басқалар. Кәсіпорында есеп-қисап шоттарын жүргізудің үлгі (типтік) жоспары. Түркістан 2003.
15. Әбдіқадыров Т.Ә. Аудит және бухгалтерлік есеп. А., 2000.
16. ХҚЕС бойынша шоттар жоспары. Ас., 2006.
17. Бухгалтер бюллетені журналы. №6 2006ж.
18. Мырзалиев Б.С., Әбдішүкіров Р.С. Кәсіпкерлік қызметте бухгалтерлік есепті ұйымдастыру. А., 2006.
19. Мырзалиев Б.С., Әбдішүкіров Р.С. Бухгалтерлік есеп жүргізудің тәжірибелік әдістемелері. А., 2006.

Қысқартылған сөздердің тізімі

ж – жыл

б. – бет

АЖБқұрылыс – автожанармай құю бекеті құрылысы

ЖШС – жауапкершілігі шектеулі серіктестік

ТМБ – тәуелсіз мемлекеттер достастығы

ЖОО – жоғарғы оқу орны

ҚР – Қазақстан Республикасы

А – актив

П – пассив

т.б. – тағы басқалар

ҚҚС – қосымша құнға салынатын салық

МСИ – мемлекеттік салық инспекциясы

Дт – дебет

Кт – кредит

МЕА – материалдық емес активтер

БСҰ – бүкіләлемдік сауда ұйымы

ХҚЕС – халықаралық қаржылық есептілік стандарттары

М а з м ұ н ы

Кіріспе	3
Халықаралық қаржылық есептеліктің стандарттарына (ХҚЕС) көшу жағдайында бухгалтерлік есеп жүргізудің әдістемесі.....	5
№1 қосымша	36
№2 қосымша	45
№3 қосымша	55
№4 қосымша	71
№5-№8 сызбалар	81
Пайдаланылған әдебиеттердің тізімі	85
Қысқартылған сөздердің тізімі	86

*Мырзалиев Б. С.
Әбдішүкіров Р. С.*

БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖҮРГІЗУДІҢ ҚАЗІРГІ ӘДІСТЕРІ

П Р А К Т И К У М

*ЖШС «Нур-пресс» бас директоры
Жансейтов Н. Н.*

*Техникалық редакторлар: Омарқожаева Г. К., Төребаева Г. А.
Сарапшысы: Оспанова Д. Н.
Беттеуші: Төребаева Г. А.
Дизайн: Савельев А. О.
Оператор: Умурова Г. О.*

Басуға 30.10.2006 қол қойылды. Офсеттік басылыс.
Пішімі 60x90^{1/16}. Қағазы офсеттік. Қаріп түрі «Таймс».
Шартты баспа табағы 5,5.
Таралымы 500. Тапсырыс № 27.

«Заң әдебиеті» баспасы
050057 Алматы қ.,
М. Өзтүрік к-сі, 12 үй.
Тел/факс: (3272) 747-833, 742-650.
E-mail: law-literature2006@rambler.ru